

BÉSSÉNYEI ALMANACH

Molnár

Rózi

SZERKESZTI:

SZOHOR PÁL

A SZABOLCSVÁRMEGYEI BÉSSÉNYEI KÖR
IRODALMI SZAKOSZTÁLYÁNAK ELNÖKE.

NYIREGYHÁZA
JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJA

2464-1930.

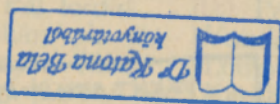
BESSENYEI ALMANACH

1931. ÉVRE.

SZERKESZTI:

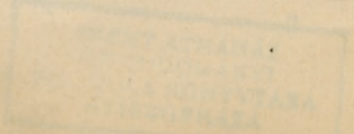
SZOHOR PÁL

A SZABOLCSVÁRMEGYEI BESSENYEI KÖR
IRODALMI SZAKOSZTÁLYÁNAK ELNÖKE.

NYIREGYHÁZA
JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJA
2464—1930

SZÉPIRODALMI RÉSZ.

Előszó.

Irta : Szohor Pál.

A szegény nyírségi ember kopott ruhában sétál a karácsonyi fényben ragyogó nyíregyházi kirakatok előtt. Karjába kapaszkodó kis fia tündérek csodatételét látja a jégvirágos üvegóriások megett. Cukorangyalkák közül csábítóan mosolyog a gyermekre : californiai szőlő, indiai banán és déli gyümölcs. Dobogó kis szíve mintha álmok kívánságát tolmácsolná :

— Vegyél Apám ! — És behunyja szemét, mint aki ítéletét várja.

A fáradthomlokú apa szegénységére gondol : bogárszemű vályogházára, az adakozókedvű vén eperfára ; veteményes kertjére, melynek egyetlen díszce a maganevelte almafa. Azután egyszerre összefut szájában a nyál, érzi a satnya gyümölcs fenséges ízét. Fonnyadt gubics a californiai szőlő mellett. De az ő kertjében termett, maga nevelte. Elhúzza gyermeke kezét a ragyogó kirakat elől.

— Van még odahaza almánk, kis fiam. A király se eszik különbet. És elindulnak a karácsonyi fehér ruhába öltözött nyíregyházi utcán a bogárszemű vályogház felé...

...Ebben a könyvben a nyírségi kert magunknevelte almafájának gyümölcse van összegyűjtve. A karácsonyi nagy magyar kirakatban lehet szebb gyümölcs, de nekünk ízebb — aligha.

* * *

E kis kötet munkatársai ilyen szerelmes rajongói a nyírségi föld szépségének. Íróasztalok titkos fiókja mellett harcolunk a gazdasági bajekből eredő közönnnyel. Pedig az iro-

dalom miatt néha még szégyenkezni is kell; aki rajzol, képeket fest, vagy agyagból gyúr fantasztikus figurákat: nem éri gáncs. De aki írón, ecset vagy véső helyett rímekkel ölelkezik — titkos poétának bélyegzi meg a társadalom. Képet és szobrot vásárolt már mindenki bőbeszédű kontártól, de ugyan ki adott csak egy fillért is valaha fűzfa-poéta izzadásgos terméséért.

E kis kötet összeállításánál kettős gond nehezebb vállainkra: kéziratgyűjtés és könyveladás. A kedves olvasó azt hiszi, csak végig kell kopogtatni a nyírségi írók ajtait és szénaboglyát rakhatunk a kéziratokból. Pedig aki már túl van a nyomdafesték utáni vágyódás első keserű csalódásán — nagyon megrostálja szellemi termését. A szerkesztő biztatja az író, gondoskodik egyéniségéhez illő témáról, korrigálja a nyomda száz hibáját, haragszik rá szerző és olvasó egyaránt s mindenekfelett viseli a kockázatot, hogy a könyv eladási árából nem lehet kifizetni a nyomdai költségeket.

Miért sanyargatjuk hát magunkat? Nem jobb volna a közöny koturnusába öltözni s a tétlenség ál-magasságából bírálni eleveneket és holtakat?

De mi élni akarunk! Szerelmesek vagyunk ebbe a rokkonélküli, elszigetelt, bilincsbevert magyar nyelvbe. Igazán rajongani csak a szegény ember tud. A magyarnál pedig nincs szegényebb. A Nyírséget különösen meglátogatta a Gondviselő. Jertek hát — nyírségi írók, költők és olvasók: gyűjtsük kosárba érett termésünket. Amúgy sincs ára semminek, mind egy: krumpli, búza vagy szépirodalom.

* * *

A Berettyó partján született meg ez a könyv: Bessenyei sirjánál. Lomhán kanyarog a folyó szürke vize, mintha csak a magyar író sorsát példázná. Mélyen beásta magát agyagos medrébe: mint a lesütöztsemű költő. Útjában néha önmagának fordít hátat: mint közönség a könyvesboltnak. Fűszalat, levelet sodor a hab: akár éhező író a kenyérgond. Beleömlik nyomtalanul idősebb bátyja ölébe: mint irodalmi szövétneket olt ki a közöny.

A Berettyónak ez a mélyreásott, kanyargó kedvű, zavaros vize csókolgatja Bessenyei sírját. Libalegelőn vezet keresztül az út. Fehér foltok a zöld mezőn. A pásztorlány viganója piros.

A kis pásztorlány azt hiszi, melegem van a tavaszi szélben, nem igen szokásos e gyalultatlan léckerítés előtt levett kalappal imádkozva megállni. A mozgó fehér foltok gágognak, együgyű orgonaszó az imádsághoz. Az egyszerű lécajtó retesze nincs letolva, amint bánatosan ráteszem a kezem : hirtelen jött szélroham kitarja előttem a szentélyt. A szélroham arról jött a bécsi Burg irányából s megsimogatta a szürke sírkövet.

Olyan ez a környék, mintha a Szentmihály-uti levente játszóterén az Ér-csatorna mellett néhány négyszögölnyi földet gyalultatlan léckerítéssel vennénk körül. A sírkökhöz hasonlót is százával látni a temetőkben. Csak olyan nevet nem vés mindennap márványba a kőfaragó. A Berettyó vize alig néhány méternyire suttog valamit az omló partnak, minden cseppje magával visz egy homokszemet. A lassu hab csókolja a partot s a szerelmes ölekezés lassan odaér a gárdista korporsóba zárt csontjáig.

A bihari remete fájdalmanak osztályostársa : a gyümölcsöskert, nincs már sehol. A híres almafa elvéhédtt törzse tűzre került. Bolgárkertészek piszkos üvegablakok alatt salátát termelnek. Ólomlábon lépkedek Bessenyei lakóházához. Már messziről látszik a béna hős, aki vénségére mankón jár és alamizsnán tengeti életét. Megroskadt a tető : a tornác gerendái nyögve tartják a fedélszéket. A kiskapu felől embermagasságú trágyadombot hánytak a ház falához, bolgárkertészek ápolgatják vele a saláta melegágyát. A szarufáról vérvörös érett paprikafűzér integet.

Mégis odalépek az alacsony nyitott ajtóhoz; a gárdistának bizonyosan le kellett hajtani büszke fejét, mikor belépett. Középen a konyha, jobbra a lakószoba. Balra a tisztaszoba. A konyhában éppen tizenkét kertészlegény ebédel ; kalappal fejükön cseréptálból esznek. És hangosan folyik a szó, bolgár legények anyanyelvén. Aki felrázta tespedtségéből a nemzetet, új hímet varrt a nyelv elfakult palástjára, letépte magáról az aransujtásos testőrruhát, lerugta a pengő sarkantyút : most

hazatérő szelleme odaülhet bolgárlegények asztalához. Még csak magyar szót se fog hallani.

* * *

Itt született meg ez a könyv, a következő gondolatmenet szerint. Az irodalomtörténetben feltűnnek néha világítótornyok, melyek új irányt szabnak a nemzet életében. Mint a bibliai magvető — hintik a felvilágosodás nehezen fogamzó magvát. Bessenyei munkája máig sincs befejezve ; nem is lehet mindaddig, míg a sok közkatoná be nem vonul az irodalom hadseregébe. Toborzót kell tartani, mint hajdan : muzsikaszóval, kulaccsal.

Gyűjtsük össze a Nyírség közkatonáit ; a versek csengő ríme legyen a muzsikaszó s az alkotás mámoros boldogsága a kulacs. Telepedj ide mellénk nyájas olvasó, itt zene járja és kulacs forog.

...Ebben a könyvben a nyírségi nóta és a nyírségi szöllők idei tüzes bora van összegyűjtve.

Költemények.

(A „Sóhajok hidján” ciklusból.)

VAN ISTEN.

A földön, az égen,
A nagy mindenségben
Mindenütt van Isten ;
Tegnaptól holnapig
Bennem is ő lakik,
Hogy megdicsőítsen.

Megszentel és megáld,
Kijelentve magát
Mint örök akarat ;
Teljes életemben
Ő vezérelt engem :
Rá bízom magamat.

És ha kételkedvén
Bennem való kedvén
Hitem gyenge volna :
Éltemben, holtomban
Egy bizonyságom van,
Az, hogy tudok Róla !

EGYERT.

Ó, nem a százért
 Erdemes élni,
 Aki mitőlünk
 Bánata múltát,
 Sorsa javúltát
 Várja, reméli:
 Küzdeni másért
 Bárhogy is essék,
 Törlni könnyet,
 Szüntelen adni
 S nem mutogatni
 Szent kötelesség.

Am ha csak egy is,
 Egy jön utánunk,
 Aki a példát
 Nyomba követve
 Készen a tetre
 Szítja a lángunk,
 S úgy tud a jóban
 Hinni, remélni,
 Hogy vele százan
 Ezt cselekedjék:
 Egy ilyen egyért
 Erdemes élni.

KORÁLLOK.

Az élet-mesgye végén
 Amint tűnődve állok,
 Eszembe jutnak ismét
 Az építő korálok.

Egymást segítve, védve,
 A messze délvidéken
 Sűrű tömegben élnek
 Az óceán-fenéken.

Akármelyikre nézsek,
 Mind kő, növény meg állat,
 Alig megérthetően
 Egy testbe nőtt csodálat.

Mézből csinálja házát
A tenger szép virága ;
El, fáradoz s ha meghalt,
Bizony nem élt hiába.

Mert élte hosszú munka,
S munkája hosszú élet,
Mely túlhaladja létét
S a síron túl is éltet.

Evezredekre nyúló
Során a vén időnek
A testek milliói
Mind együvé verődnek.

És egyre nő a nagy mű
Az alkotás hevével,
S emelkedő szigetként
A víz színéig ér el.

Ma még csalóka zátony,
Holnapra boldog éden,
Teremni fog s virúlni
Időtlen messzeségben.

Csodálom és irígylem
E porszemek remekjét,
És elborong a lelkem :
Ha én koráll lehetnék!

JÓ ÉS ROSSZ.

Ma él az ember,
Holnap halott lesz :
Mi rossz van ebben ?
Szebb honba vágyva
Oly könnyen ott lesz,
Hogy meg se rebben.

A régi holtak
Újjá születnek :
Mi jó van ebben ?
Küzdelme, terhe
Rút érdekeknek
Vad fergetegben.

Halál meg élet
Egy körbeforgás
Az ősz egészben ;
Nincs régi, nincs új,
Csak én vagyok más,
Én, aki nézem.

A jó s a rossz csak
Viszonylagosság
A bölcs egészben ;
S hogy van, csak énrám
Lehet bizonyosság,
Mert annak érzem !

MEDDIG ÉLTEM.

Elleneimnek,
Mint előre féltem,
Útjában állván
Akaratlan, véltlen,
Őszinteségét
Szóltan is megértem :
Sokáig éltem.

Kedveseimnek,
Mint ahogy reméltem,
Érettük adván
Teljes egész éltem,
Bár mégse annyit,
Mint ők adtak nekem :
Keveset éltem.

Önnönmagamnak,
Mivel úgyse érdem,
Ha céljaimat
Jól-rosszul elértem,
Élvezve mindent,
Mit a sorstól kértem :
Eleget éltem.

Vietórisz József.

Jeneiné Konyárra készül.

Írta: Fehér Gábor.

Hiába beszélnek a népek össze-vissza, hogy: így, amúgy, nyitott zsákból könnyű venni. Mert az azért nem egészen úgy van. Rá is jött erre az igazságra az emberiség még a legistenhátamegettíbb faluban is. Azért van, hogy manapság már, ha megjön az első gyerek, rendesen nyolc-tíz esztendő gondolkoznak rá a párok, amíg szó esik a másodikról; ha ugyan egyáltalán szó esik. Ilyen módon oztán könnyű fiatalon maradni a menyecskének. Bezzeg másképpen van a régi módi asszonyoknál. Mert bizony ha egy szegény asszony tizenkét esztendő alatt hét gyereket hoz a világra, akkor igazán nem csuda, ha a hetedikről már a dereka elvásik.

Éppen ez az esete Jeneinének. Már Kári után maradt az asszony hátában valami gyenge fájás. Zsanét meg oztán éppen kiszívta belőle azt a kis maradék erőt, ami a két száraz karjában, mellyében még volt. Felkelni hiszen csak felkelt nyolcadnapra, de a száraz köhögés, az nem hagyta el az egész esztendőn át. A derekával pedig... azzal ugyan nem lehetett többé parádézni. Csóválta is Jenei a fejét, különösen úgy takarás meg tengeritörés idején.

— Anyátok nem bírja a dolgot — lökte sokszor a gyerekeknek, mintha azok tehettek volna róla. A szomorúságjű, vánnyadtkepű asszony ilyenkor rá-rávetette a szeméit a társára. Nagyon furcsán tudott nézni. El is kapta az ember ilyenkor a tekintetét és egy-két órára megjuhászott. De azután majd csak megint előlkezde a szekaturát.

Na abbahagyta oztán a tavasszal esze nélkül. Mert csak lecsapta a tavasz Julcsát. Lekókadtt, mint a száradó virág. Jött

a zsidó doktor. Csóválta a fejét nagyon, nézett sokáig a levegőbe egy pontra, azután megmosta a kezét, keszkenőt terített az asszony hátára; kopogtatta hátát, hasát, mellyit, azután megint nézett a levegőbe: egyszóval megszolgált az az egy pengő ötvenet becsülettel. Végül is felderült a képe, hogy, aszongya: nem száraz betegség, amint először gondolni lehetett, hanem csak köszvényféle. De veszedelmes azért. Igen ajánlatos, hogy az asszony elmenjen a nyáron Konyárra a bányába.

Nagy követ hajított evvel a zsidó doktor a vízbe. Dehát: ami muszáj, muszáj. Jenei belátta, hogy itt ki kell nyitni a bugyellárizst. El is szánta magát, mert amikor májusban felszedte a dohány árát, lerakta azonmód az asszony elé.

— Na hé, hát ehun a rézköccség! — mondta kedélyesen, hogy fősvénynek ne lássék az asszony előtt. Ettől kezdve egész bizonyos volt már, hogy Jeneiné Konyárra megy. Maga Jenei ütötte legjobban a dobot, mert ha már egyszer az ember költségbe veri magát, akkor csak hadd irigyelje a szegénység. De máskülönben is nagy pora volt a készülődésnek a Magyaráné révén, aki be volt avatva, mint afféle tapasztalt öreg cseléd.

Nagy segítséggel volt Magyaráné, ami érthető, mert ő is volt négy hétig Konyáron — kilencvenhétben. Nem csoda, ha érti arrafelé a dörgést. Most is ott ül Jeneiéknél a padkán. Nincs olyan kétsége a másiknak, amire ő feleletet ne tudna adni. Pedig Jeneiné kérdez ugyancsak; kéket, zöldet vegyesen.

— Hát szóval azt mondja kelmed, hogy ott felé se kell nézni se a konyhának, se az istállónak?!

— Nem hát. —

— Csak a készre kell menni?

— Csak.

— Dehát... mégis... egyáltalában nem kell dolgozni semmit?

— Nem, semmit. Csak fürödni kell, meg feküdni, meg hízni.

— Fürödni, feküdni meg hízni — ismételte ezt a furcsaságot Jeneiné és elnevette magát. — Jó gusztussok van az uraknak. Na majd megpróbálom én is.

— Meg ám — bólintott Magyaráné. — Jó sor az, ha már az ember egyszer odáig eljutott. Hanem az az utazás...

— Mi van az utazással? — kérdezte Jeneiné némi ijedelemmel.

A másik legyint.

— Hát tudod hé... az efféle utazás... nem jó az sohse. Hiába a segítség, mégis akad baj mindig. Vélem is — nem mondom — kijött Sándor a gőzösre; felrakta a pakkot a kupéba... dehát... csak nem ér az semmit. Mert tudod... az úgy van, hogy Debrecenben át kell szállani egy másik gőzösré.

— Tudom. Mondták.

— Nahát ha tudod hé, akkor csak azt ajánlom, hogy nagyon jól ügyelj avval az átszállással. Mert biz én megjártam vele annak idején. Harminc esztendeje lesz a nyáron, de még most is megkondul bennem az ütő, ha visszagondolok rá.

— Na na! Hát akkor mondja már, hogy mi volt?

— Hát... úgy volt, tudod, hogy a három órás gőzössel indultam. Halminével mentünk, mert hogy Halminének éppen olyan nagyságú lába volt, mint a lányának, Esztinek, hát maga ment be csizmát venni a lánynak. Nékem azt is megmondta a gőzösré, hogy félti a lányt a várostól, azért megy maga. Nagyon igaza is volt, mert két esztendő mulva igen kimutatta Eszti a foga fehérét a hetes huszárokkal a gyakorlaton. Szóval, hogy egyiket a másikba ne öltsem; mikor beérünk Debrecenbe, aszongya Halminé, hogy menjünk be Pataki Zsenihez egy bögre kávéra; a gőzös úgyis csak két óra mulva indul Konyár felé. Nagyon szívem szerint beszélt Halminé, mert Pataki Zseni úgy kiméri a kávé, hogy úgyabbul már nem is lehet. De meg ami fő, ad hozzá ótásos karingót, kettőt is, nagyot. Hanem olyat nem eszel hét vármegyében sem, az bizonyos.

— Micsoda?! Ótással süti a karingót?! — csodálkozik nagy megütközéssel Jeneiné. Előrehajlik; tágranyílt szemekkel várja a választ.

— A' bizony. De az olyan, hogyha te azt egyszer megkóstolnád...

— Hát a kapor?! —

— Az is van benne?! —

— Az is van benne, még pedig csomó.

— A kapor nem megy együvé az ótással — véli nagy izgalommal Jeneiné.

A másik fölényesen mosolyog.

— Nem ám, ha friss az ótó. De ha megcsipősödik...

Jeneiné meghökken, meg van zavarodva. Gyorsan az előbbi tárgyra ugrik vissza.

— Oztán elmentek Patakihoz?

Magyarné sóhajt.

— Hát... igen... mentünk volna. De ott volt a bökkenő... a pakk. Sebaj — aszongya Halminé — majd odaadjuk a hordárnak. Oda is adtuk, bár nagyon nehezen váltam meg a paktól. El is mentünk, megittuk a kávé; igen fáin volt. Ettünk hozzá két-két ótásos karingót. Kaporral — tette hozzá nyomatékosan, mire Jeneiné megfészkelődött és el is pirult kissé. — Szóval megozsonnyáltunk, akkor ki-ki ment a dolga után. Kimegyek a vasúthoz; nézem a hordárt; nincs sehun. Szaladok idestova, kérdezem fűtül-fátúl; hun az én hordárom. Azt kérdik, hanyas. — A böldeg Isten meg jobban tudja, hogy hanyas — mondom —, hanem azt tudom, hogy egy barna ember, egy nagy zsebórája van, amit a nadrágzsebben hord. Elbeszéltem ezt vagy öt embernek. Azt mondják, hogy mindez nem érvényes; a számát kellene tudni, mert egy szám van neki a sipkáján. Közben sehun semmi. Egyszer csak kiabál a kondoktor; be kell szállani Konyár felé. Beszállok és tovább ordibálok kifelé az ablakból, de hiába. Egyszer csak dudál a kondoktor, indul a gőzös. Belélöködik a vér a fejembe, kiáltok még egy nagyot, hogy: hordár. Hát ugyanakkor csak a hátamba böknek, hogy ne kiabáljak, hanem fizessek tizenöt krajcárt. A hordárom volt. — Hun a pakk, kérdezem tőle. — Ahun van az asszonyság feje felett — aszongya. Csakugyan ott volt, a fene tudja, hogy került oda. Odaadtam a hordárnak a tizenöt krajcárt, avval leugrott a vonatrúl. Hanem a fejem két napig fáj azután; több volt az a tizenöt krajcárnál is.

— Engem elkísér az én uram egészen Debrecenig — mondta Jeneiné.

A másik komolyan bólintott.

— Gondoltam. Amíg az asszony a harmincötön alul van, addig csak-csak elkíséretik ők akárhova. Hanem annál job-

ban lecsihadnak a harmincötön felül. Bárhiszen én nem mondhatok az én emberemre semmit.

— Jó ember — vágott fejével a fiatal asszony. — Hanem azt mondja már kend... csakugyan igaz, hogy... kinn kell fürödni a többi ember előtt a tóban?!

— Csakugyan. De adnak a fürdéshez külön hacukát; egy hatost kell érte fizetni minden nap. Ezt jobb még idehaza megcsinálni kartonból. Ha huszonötször fürdöl, már kiadta az árát még új kartonból is; ócskából meg éppen.

— Az ráér még. Hanem — és itt közelebb hajlik Jenciné — arról beszéljen inkább kelmed, hogy hun tartotta a pénzt, amíg fürdött?!

Magyarné is előrehajlik; nagyra becsüli ezt a kérdést.

— Hallod hé, dícsérem az eszedet, hogy erre is gondoltál. Három hétig törtem én ezen a fejemet annak idején. Mert hiába adják ott a fogadóban azt a sok záros komótot mifenét, csak az a biztos, ha a pénz magánál az embernél van. Az én fürdözésem majd dugába dőlt ezen, mert Sándor mind csak avval volt, hogy tegyem a pénzt a kredencbe. Azt mondtam erre, hogy: azt már nem. Végül is akkor jött a segítség, mikor már nem is gondoltam volna.

— Hogy-hogy?

— Ugy történt, hogy hozott Bálint haza a tanyáról két nagy halat. Akkor volt Sándri fiam olyan négy év körül. Felbontom az egyik halat, kilököm a bélit. Ott lábatlankodott Sándri — sohase felejttem el — és ráhágott a hal pukkantójára. Nagyot szólt a pukkantó. Abban a pillanatban énrajtam átnyilalík: van már helye a pénznek! Kivettem a második hal pukkantóját, belekötöttem a pénzt, mint valami zacskóba és a nyakamon hordtam zsinóron. Fél napig is fürödtem sokszor, mégse lett a bankó vizes.

— Na hallja, ezt igazán köszönöm. Nagy kő esett le a szívemről; így csinálók én is. Megáldja kendet a jó Isten, hogy így mindenre kioktat. Az is nagyon érdekes volt ott Debrecenben, az a hordár, akinek szám van a fején. Meg az az asszony, az a kávé. Már nem is tudom, hogy hívják.

— Pataki Zseni.

— Az az, Zseni — nevetett Julis. — Nem is tudom, hogy lehet ilyen névvel kiállni a placra. Ótással süti a karingót? — csapott le gyorsan, mint mikor a bíró valami fortélyos kereszkérdésre várja a választ. Magyarné — a felelősség tudatában — elkomolyodik és nagyot bólint.

— Kaprot is meg ótást is... egyszerre? — révedezett Jeneiné. Amaz újra bólint.

— De csak csípős ótással?

— Azzal.

Jó hosszú szünet.

— Oztán... a szalacsi igazlító asszonynál nem szállott ki kelmed? Mert hogy éppen útba esik.

— De bizony ki én, hallod. Mondott is nekem olyat, hogy mikor megértettem, elment tőle a kedvem egy pár hétre.

— Na na!

— Igen bizony. Odamentem hozzá, hogy mondjon valamit Kalcsi nénémről. Mert hogy hat héttel azelőtt holt meg, nyugodjék.

— Na és...

— Hát rám nézett a szalacsi asszony, azután meg elnézett a fejem felett, de olyan sokáig, hogy azt hittem: már régen kiesett a fejből, amit kérdeztem tőle. Már éppen újra akartam szólani, amikor egyszercsak aszongya, hogy most már egészen tisztán látja a Kalcsit. Na mondom — ha tisztán látja, hát akkor csak kérdezze meg tőle, hogy mit izen az atyafiságnak. Akkor felemelte az asszony az ujját — nem hamar felejttem azt el. A halott kendre néz — aszongya, oztán mindig csak azt hajtja: a csíkos, a csíkos, a csíkos. Nem lettem ettől okosabb. De mikor hazajöttem, kiviláglott az asszony igazlátása. Mert volt szegény Kalcsinak egy csíkos ünneplő rokolyája. Az utolsó nap lelkére kötötte a gyerekeknek, hogy abban temessék el, mert azt szereti legjobban. De nem abban temették, mert új volt a rokolya, sajnálta Lidia a földbe tenni. Csak lefittyent oszt' szemük-szájuk, mikor elmondtam nekik, mit mondott az igazlító. Nem is mert Lidia többet abban a rokolyában ágálni. Az igaz, hogy lehúztam volna róla evvel a tíz körmömmel. Hát egy szó mint száz; nekem hiába szídják a szalacsi igazlátót, hallod, mert én hiszek benne.

Csend lesz. Elnéznek a levegőbe. Magyarnének eszébe jut, hogy elfelejtett a tehén elébe vetni. Már pedig ha a mai cselédre bízza az ember, az annyi mint a németeknél a niki.

— Eljőjjék már délután is — invitálta Jeneiné.

— Eljövök lelkem, el; hogyne jönnék.

— Nagyon jó lesz, nagyon jó lesz — mondta Julis szórakozottan és látszik rajta, hogy mialatt beszél, egészen más van a szívéen. — Nagyon szeretem én hallgatni, amit kend beszél. Nagyon érdekes mind; a szalacsi asszony is, meg a fürdő, meg minden.

Magyarné megy is már. Julis utána néz... valami nagyon nyomja a lelkét. Utánalép vagy kettőt a menőnek, aztán této-vázva megáll. Menne is, nem is; szólana is, nem is. Végül mégse állja meg; kettőt köhent és utána szól Magyarnének.

— Oztán ni... csak azt akarom... biztosan emlékszik kelmed arra, hogy... kapor volt csípős ótással?

Komoly, sietős bölintés a felelet. Csappan az utcaajtó; Jeneiné még mindig ott áll. Utána néz az öregasszonynak és nagyon, de nagyon hitetlenül megcsóválja a fejét. Azután megfordul és gondolkozva, lassan visszamegy a házba.

Egy elfelejtett lelkipásztor.

Irla : Kiss Lajos.

Szabolcsvármegye legöregebb papja, a 84 évet élt Dúcs György, egy elfelejtett világnak, a nagy tavak, lápok és cseretek birodalmának, a Rétköznek kellősközepén, a száraz lábbal megközelíthetetlen Beszterec kis faluban őrizte kicsiny nyáját 52 esztendőn keresztül. Itt élte le életét, mintahogy a nép mondja »a világ végén«, mert idáig valahogy még el lehetett jutni, de tovább nem; vissza kellett fordulni még a drótostót-nak is. Innen már csolnakon mehettek a széles vizeken a szomszédos községekbe egész Sárospatakig.

Mikor 52 esztendővel ezelőtt idekerült a pataki kollégiomot végzett fiatalházas lelkész, méltán sóhajthatott fel egy-mást sűrűn felváltó elődeivel: »nem terem itt csak góró, meg nád, Uram, éhen hal itt a te szolgád!« És méltán, mert a náddal, cseretekkel, ingó lápokkal bővelkedő határban nem termett gabona az árvizek miatt. A megszámlálhatatlan vízi szárnyasok ezrei, a bővizű tavak halai, az óriási mocsarak csíkjai és kevés szárazföldjének nagytömegű vadai képezték éléskamráját a lápi községek lakosainak. És Dúcs György elődei példájára nem hagyta itt egy-két év múlva szegény egyházát, hanem beköltözvén a többi házaktól alig különböző parochiába, ott maradt haláláig, ahova az Isten rendelte.

Mai ember el se tudja képzelni, hogy élhetett meg itt egy pap, ahol a nép nem ismerte a kenyeret. Abból élt, amit a természet nyújtott neki. A templom harangja is azt mondta: »csíkból—halból«. Pákász volt itt minden ember. Maga a pap is. Hihetetlennek tetszik manapság az olyan pap, ki naphosz-szat lábadozik, bukdácsol a lápokon őseMBER módjára pucéron. Derekán fűzfagalyabroncs, körüludugdosva a szabadkézzel meg-

fogott vadludakkal, kacsákkal, ami nemcsak könnyen szerzett zsákmány, de hasznos életmentő öv, mivel rossz lépés következtében beszakadt láb alatt örökre elnyelte volna a piszkos lötyedék, ha az elejtett szárnyasok fel nem tartják.

Sokféle veszedelem leskelődött rá naponként, elkezdve a testébe ragadozó piócáktól, rákóktól, addig a furcsa helyzetig, mikor eltévedt a víziútak, kákásdágványok, sások, nádak útvesztőjében és nem találta meg bizonyos helyre letett ruháját, úgy, hogy kénytelen volt csupasz testtel, sárosan, csatakosan visszatérni késő este hajlékára. — Érdekes tudni azt is, hogy adott ebédet vadász-cimboráinak, ritkán odavetődött hivatalos személyeknek. Csak a parochia végéből beleduplázott a felkurjantott szárnyasokba; nem arra kellett vigyázni, hogy találjon, hanem hogy a ritkáját érje a felzúdult madártömbnek, mert minnek az oktan pusztítás. Mire egy pipadohányt kiszívtak, tiszteletesné asszony már feltáalta a párolgó ételt.

Télen, mikor a lakosok jég alatt gyalmostak, úgy volt segítségükre, hogy két tanítványával — mert vizsgára készített elő — korcsolyáztak és az idézett zajjal hajtották, zavarták a halat a halászok hálójába.

Nagy kincset őrizett az öreg úr: e vízi élet feljegyzetlenül maradt történetét. Nehány évvel ezelőtt, mikor tudomásomra jutott e régi élet őrizője, múzeumi emberhez illően gyalogszerrel mentem hozzá, hogy megmentsek ez ősi kincsekből legalább annyit, hogy némi fogalma legyen az utókornak is erről a rejtelmes világról.

Egy szép őszi napon Kék községből azon az úton lépkedtem, mely hajdan egyedüli megközelítője volt Beszterecnek: a Gyalap víziúton. Útközben tudtam meg, hogy az öreg pap teljesen elvesztette szemvilágát.

A tornác előtti virágos kerten át egyszerű, fehérre meszelt szobába léptem. Mind a két oldali fal mellett egy-egy ágy, középen székekkel körülrakott tölgyfaasztal, egy dívány és pohárszék volt az összes bútorzat. Közelebb az ajtóhoz boglyakemence. Mellette oldalt nagytámlájú, párnázott barokk-széken pipázgatott az öreg pap. Szép, ősz feje, arcvonása olyan, mint ahogyan Péter apostolt ábrázolják. Az őszi napsugár besütött

rá az ablakon. A szemevilágát vesztett öreg urat látva megtört, csüggedt lelkiállapotra gondoltam s ahogy beszédbe elegyedünk, érthető lesz életkedve, hisz csupán testi szemére borított a sok idő fátyolt, lelki szemei annál tisztábban, világosabban látnak. Őszinte, vídám, meleg kedélye és Isten legnagyobb áldása a rugékony szellemi képesség jutott osztályrészül az Úr hűséges szolgájának. És lehet-e boldogtalan az, még vakon is, aki mellett szüntelenül ott van a lelkével dédelgető hitestárs!

Csakúgy öntötte magából az értékesebbnél értékesebb adatokat, mintahogy öntötte e láthatártalan ingó vízország a töméntelen halat, csíkot, rákot, vadludat és más vízi szárnyasokat. Tőle hallottam, hogy olyan mennyiségben kerengtek tavasztól őszig a vadmadarak, hogy felfogták a napfényt és megijesztették az embert.

Micsoda világ volt itt régen! Tutajokon jöttek a lakodalmasok, csolnakon hozták a keresztelendőket és volt eset arra is, hogy csolnakon vitték a temetődombra utolsó útján a halottat, amikor az egymásután elhúzódó, úszó csolnakok visszatükröző gyászos, sötét képéből csak az evezők csinálta vízfodra csillogott ki.

Kenyér még a jobbmódúak asztalán sem volt, ellenben hal annyi, hogy nem tudták elfogyasztani, a disznóval etették fel. Télen nádat vágott a lakosság, mely jövedelmezőbb volt a halnál is.

De más volt itt a nép is. Elmaradt, eldurvult, tiszteletet nem adó volt. És mégse szegte kedvét, ez az állapot, mert tudott bánni velök. Kezdetben, ha meghívták is lakodalomba, nem sokba vették a Tiszteletes urat, bizony ajtó mögé került a többivel egy sorban, míg az első helyen a nagysapkájú halászgazdák ültek feltett hegyes sipkájukkal. A pap úgy tett, mintha észre se vette volna a mellőztetést. Csak mikor vacsora után jó kedv keletkeztén erőltették szónoklásra, adta értésökre szelíden, hogy köszöntő beszédet azok szoktak tartani, akik elől, a főhelyen ülnek, nem akik az ajtó megett. Megtörtént az is, hogy akit magához hivatott, háromszori üzenetre se jelent meg. Hát elment hozzá ő maga, hogy megmondja, mennyire nem tisztességes az, ha a hívek nem teljesítik papjuk kérését.

Ilyen bánásmóddal aztán évek során át megjavult, megszelídült a lakosság. És papját nemcsak megkedvelte, de olyan tisztelettel és szeretettel vette körül, mihez fogható kevés akad. A papnak termett, maga is pákász életet élő lelkipásztor velük szenved árvízkor, segítségükre van minden bajukban, szoktatja, tanítja rendre, Istenfélelemre, emberségre. Ritkán folyamodott ahhoz az erősebb fenytéshez, hogy istentisztelet alatt rendetlenkedőket a templom ajtóban megcsapatta. Mert nemcsak jámbor lelkiület lakozott benne, hanem az élet sokféle viszonyaiban mindig okos tanácsadó, atyailag szerető, feddő, javukat kereső emberséges ember, aki előljárt az önzetlen tettekben.

Egyik vasárnap predikálás közben verték félre a harangot. Tűz van! Mindenütt ijesztő a pusztító tűz, hát még itt a nádak rengetegében, ahol házfal, tető, kerítés könnyen gyuló anyagból készült. És a pap felriadt híveit lecsendesítve, palástját letéve, maga megy elől a veszedelem helyére, hogy pataki diákkorában gyakorolt tűzoltói tudásával, ügyességével elfojtsa a mindnyájukat egyaránt megsemmisítő lángnyelveket. Mit sem törődve életével, elsőnek ugrik az égő háztetőre, mi beszakad vele, de a természet elemeitől megedzett pap, kimentti magát mások segítsége nélkül.

Koránkelő ember volt az öreg úr teljes életében. Kockás nagy kendőjét, majd később köpenyét magára terítve kiállt udvarában, vagy magas domb tetejére. Innen beláthatta az egész nagy rétséget és naponként szemlélte az éltető nap feljöttét, a nádrengetegből felszálló ködöt, a szárnyaló madarakat, a mocsarak csúszó-mászó állatait, az útjába eső növényzetet, fákat, virágokat és eltelt a lelke a természet szépségével, pompájával, Isten nagyságával, bölcsességével. Itt készült predikációira, innen a természetből vette alapigéit a természet ölen élő, Isten nagyságát méltóan hirdető lelkipásztor.

Visszatérőben benézett híveihez. Ahol tanácsra volt szükség, azt adott, a betegeknek józan ész diktálta orvosságot, a rétség gyógyító növényeiből, tisztaságra, jó levegő befogadására szoktatta. A bánatos szívűeket megvigasztalta. A haragvókat megbékítette. Egyaránt részt vett örömeikben, bánatukban.

Tanulmányozó útamban többször megfordultam hajlcká-

ban. Most már világtalan állapotában hívei keresték fel. Felejthetetlenül megható volt látnom, hogy e kis falu fiatalja, vénje kezét csókol nagytiszteletű urának, amit kálvinistáknál sohse láttam, nem megszokásból, hanem azzal az őszinte nagy és mélységes tisztelettel, mintahogy a szerető fiú járul édesatyjához, hol mindig kap gyógyító írt sebére. És az öreg jólélek egyetlen szavával elsimította a ráncokat homlokukról, megnyugtatta őket, erőt, bátorságot, vidámságot nyujtván számukra. Ahogy kikísérte tapogatózva az ajtóig és áldólag elbocsította híveit, szinte világosság áradt a fehérhajú lelkipásztor körül.

Míg visszatopogott székéhez és rágyujtott, a beállott boldogító csöndben átéreztem a feje feletti berámázott bibliai mondást :

Boldogok a tisztaszívűek,
Mert ők az Istent meglátják.

A koránkelő, mozgékony öreg pap beteg alig volt. Mikor ágynak esett, nyugodtan tűrte a fájdalmakat, nem panaszkodott. Vég kedélyét utolsó pillanatig megtartotta. Augusztus 16-án harmatos hajnalon abban az órában, mikor fel szokott kelni, hogy köszöntse a nagy természetet, a felkelő napot, akkor szállott el lelke teremőjéhez.

Elmult a víziélet a lecsapolással és elfelejtődött. Az öreg urat is elsiratták hívei. Úgy látszik, ő is elfelejtődött, mert halálhíre a megye központjáig se ért el. Hónapok mulva tudtam meg elmulását, mikor az új lelkészt kereső küldöttséggel találkoztam.

Ahogy 52 évvel ezelőtt szegényen kezdte áldásos munkásságát, olyan szegényen fejezte be is.

Talán megérdemel a rét virágaiból egy szál nefelejtszet ez a tisztalelkű ember.

MÁJUSI SZIMFÓNIA.

Csodálatos meleg energiák
áradnak most és — Istenem — a fák,
sosem tudtam, hogy így szeretnek élni!
Én hallottam a fákat énekelni:
a kertben éjjel énekelt a fa . . .

Ó, erre minden óra új csoda!
A lonc itt ma még kétszeresre nő.
Honnan árad most ennyi vad erő?
Holnap talán a jázmin is kifeslik,
a labdarózsa bizonyos, hogy estig
háromszor annyi, mint hajnalban volt,
az orgona óriás lila folt,
az akác még az éjjel fűrtbe bomlik,
s ha felmegyek a sárga homokdombig,
a zöld vetésből olyan illat árad,
hogy szeretném ledobni gondruhámam,
minden keserűt, kétkedőt, mi ember —
és mámorosan megtágult szememmel
az áradó aranyfolyamból inni.
És hinni, — Istenem — és hinni
primitív gyermekésszel, mint a fák,
s körül az egész megzendült világ,
áldott, gyermeki hittel bizva-bizva,
hogy fönne, a kékség mögött, tárva-nyitva
egy aranyajtó, s úgy ömlik a fény
és nincs itt nyomorult és nincs szegény,
mert tékozlók, adakozók a földek,
szétáradnak, minden sejtet betöltnek

ezek a nagy aranyfolyók, s az égi magvak
fában, fűben, emberben felfakadnak.
Szeretném ma ledobni gondruhámat,
ellopni hitét ég felé nyult fának,
a földi gyomnak, loncnak, rózsatőnek,
füveknek, mik a lábunk alatt nőnek,
és eldobni szívem messze barázdába,
hogy az sem fájna, egyszer az sem fájna
és szerte zengne bennem is a fény!
— Nem tehetem: ember vagyok, szegény,
mea culpa, csak ember vagyok én.

HA ÉBREDNEK A BUTOROK.

Hajnalonkint, mikor szürkés opálban elmerülnek
az éjszakák, s a föld nyújtózik lompos ködbe bujva
és furcsa éber álom surran szempillám felett el,
én tudom, hogy a butorok ébrednek. Fölfehérlik
arcuk, izmuk roppan, ásít a polc mogorva szája.
Félős-sejtve ilyenkor érzem én a tárgyak lelkét,
s szorított pilláim mögött reszketve várom egyre,
hogy sugnak valamit, vagy rámkiáltják gyávaságom:
„Miért nem mersz homályos hajnalon arcunkba nézni?”
De jaj, — ki tudja, mélyéből a szörnyü titku földnek,
mit hoztak ők, hogy friss sudárban a napra vágyakoztak,
s mit tudtak meg, ha hallgatózva hosszú éjszakákon
a föld felett, s a csillagok alatt virrasztva vártak.
S most újra formált testben, így, opálos hajnalonként,
ki tudja, mit beszélnek itt a félhomályba bujva,
mig arcom két vigasztaló karomra hajtva egyre
érezem, hogy rám tekintnek köd mögül kinéző szemmel.

CSILLAGVIRÁGOKNAK ÉNEKELEM.

„... duplices palmas ad sidera tollit.“

A csillagok, ők minden este büszkén messze küldik
a fényugárt, hogy pászmát huzzon ég és föld ködében.
A csillagok kinyílnak minden este messzi kertben
és vad fiatalsággal illatoznak mindörökké.

Rakéta lelkem lobban, ám fénypázmáját ha hintem,
sötét van, ősz van. Ifju arcom, szétnyíló szememben
gyuló tüzek örök hiába szórják földi fényük,
ellobbannak, mint ellobban véres fáklyánk: az élet.

A csillagok . . . mégis, ha két kezem felétek nyujtom
s ujjaim közt a fény arcomra hull derengve lágyan,
Testvéreim vagytok s virágarcotok messze-messze
— érzem — felém hajlik a végtelen, sötét mezőkről.

CÉL NÉLKÜL.

Nézd, finom ez a penge . . .
Ujjal hozzá nem érhetsz.
Tartom lusta kezemben
És néha-néha vések.

Aztán elnézek messze,
Minttha valamit várnék,
Mig hanyag két kezemre
Lassan kuszik az árnyék.

Végül is olyan mindegy,
Hogy véstem, vagy csak vártam,
Hogy olykor messzebb néztem,
S hogy néha mindent láttam.

ASSZONYARCU ANYÁM: A NYÁR.

Arany sarlóval erre jött a nyár.
Nagy asszonyte: te himbált fenn az égen,
két emlőjéből méz csurrant a földre
és csipőjére sugarak fonódtak.
Izmos lába földek felett ha lépett,
utána nyíltak nagy pipacsvirágok,
s kék szeme rebbent halk buzavirágnak.
Én elzárkóztam nagy, sötét szobába.
Sugár nyílnak ha néha benyilaztak,
lecsukott szemmel párnára borultam.
Ó! gyáva, mondták a pipacsvirágok.
Gyáva! üzentek kinn a füleddé erdő.
Gyáva! sikoltott bent a szívem néha . . .

Arany sarlóval fent az izzó égen
a fényes testü nyár dalolva lépett,
felette kék harang ringott: a mennybolt
és kint az ember napra fordult arccal
szivta mézét és részeg lett a fénytől.

Az én szám elmúlások mérge marta,
fejem, szelid halálvirág, lehajlott.

. . . Anyám, a nyár, dalolva szállt az égen.
Én függőnyt huztam dacos ablakomra
s megrezzenstem, ha nyílnak kacagása
fényes tűként a testembe szűrődött.

M. Juhász Margit.

A szegény boltosék.

Irtó : Tartallyné Stima Ilona.

Szurtos kis bolt ez, mégis táplálja a nagy családot. Öt gyerek van, köztük a tüdőbajos, kinek léte ránehezül a boltosné szívére, mint egy eleven ravatal. Néha irtózó meghökkenéssel keresgél önmagában vigasztaló érzéseket, de ott feketélik mindenén túl a halál, a tömjénfüst és a sejtelmes borzongató énekek. Az embere már öreg, nem a kora miatt, inkább a nehéz robotok őrléseitől s a gond mindennap gyötrelmesebbé váló fenyegetéseitől. Nyomorúságos népek laknak itt, nagyrészt sőt meg ecetet vásárolnak, vagy petróleumot. Szerencsére az öreg nem sokat gondol a lét értelmére, ha amatőr filozofus volna, talán keményebben nehezülné rá a ködös jövő. Így eligazodik a napok múlásában s legfeljebb a holnapig kalandozik, odáig is csak úgy, hogy van-e a boltban, ami kell s hogy az áru meg-hozza-e a kívánt hasznot.

Minden történésre és változásra a kis szikár asszony figyelmeztette, aki a rejtelmek kulcsát nyikorgatta s nyugtalanul babrált a jövő fészkeiben. Mi jön? A nagy lánya sorsa érdekelte, de még inkább és sajnálkozó félelemmel töltötte el a fia ziháló kinlódása. A saját húsából marná ki az életet és oltaná bele és szülné még egyszer enyésző szerveit. A lány, az egészséges és paraszti esetlenséggel mozog. Vajjon megtalálja-e valaki? Már itt volna az ideje, hiszen huszonegy éves.

A fiút a szanatóriumba kellene küldeni, a lányt várostlátni. Talán varrodába, vagy kézimunkát tanulni. Hiszen itt nincs senki, aki meglátná. Talán tetszetősebbé is formálódna ott s a mosolyok és mozdulatok enyhítőbben áradnának belőle. A kezei is csunyák és vörösek... Ennél a gondolatnál megállt és elpirult az asszony. Szabad-e egy anyának meglátni gyermekén

az ilyen fogyatékoságokat? S ha mégis meglátja...? Bizony szegény Eta fintorogva húzza föl az orrát, a száját. Mennyi jóakarát van a tisztartónéban, ahogyan tanítgatja: hogyan kell valóban nőnek lenni. Hogy halkabban beszéljen — mondja neki — s ne hadonásszon úgy a kezével és ne legyen olyan merev a dereka...

Mert az az asszony tagadhatatlanul érti. Mintha csak muzsikászó mellett tanult volna járni és beszélni, mert mind a kettőben zene van. Szegény boltosné a saját lemorzsolódott szépségével nem is gondolt már, hiszen a tükör mindent letagadott, ami volt. Egyetlen sárgult fénykép őrizte a tornyosra felcicomázott haját, ijedt szemeit ovál arcában és a dereka hihetetlen karcsúságát. Bodros, széles ruhafodrai tarajzottak körülötte, eltakarva az idomokat, melyeket akkoriban szégyen lett volna mutogatni. A tisztartóné vékony selymei tűntek elő képzeletében, melyek együtt mozdultak és lélegzettek a testével. De nem merte volna illetlenségnek minősíteni a tisztartóné öltözködését, mert ahogyan viselte, testének lágy mozdulataiban minden széppé oldódott. Szegény Eta szögletes volt és bántó éllel beszélt. Még az sem látszott ki belőle, hogy érez-e, vágyik-e, vagy álmodozik-e, mint más fiatal leány? Nyers erő volt benne elég, izommunka telt tőle. De lélek volt-e benne s akadtak-e pillanatok, mikor a szíve gyorsabban mozdult? Ezt nem tudta senki.

— Etának táncolni kellene megtanulni — mondta egyszer a tisztartóné — a tánc kell egy ilyen fiatal teremtésnek. Azért olyan savanyu és szögletes, mert nem jár össze idegenekkel... Minden a környezethez idomul. Nem ébredhet fel benne az önmegismerés, hogy lássa félszégeit. Beleidegződik a körülötte zötyögő tempó. A tehén cammog be előtte az istállóba s megáll szétterpesztett lábakkal... A juhok surrannak egymást előzve. A sertések döcögnek lomhán a vályu felé. A kacsák lusta mozdulatai... a ludak billegő járása...

Az anyja elnyúlt testének imbolgásait csak szánalommal nézhetné és elnyúlt fürge árnyékát, ha meglátná. De nem ér fel ehhez a szegény kifacsart teremtéshez, akiben élt a lélek. Éber volt, habár elvesztette régi színeit. Gondolatok nyüzsögtek benne, amelyeket Etával még nem is próbált megértetni. Mindig elszánta magát, hogy belekezd, de félt, hogy nem érti meg a

lány. Pedig arról is szeretett volna beszélni, hogy milyen nagy gyönyörűségeket szűrösölt magába Eötvös báró könyveiből annak idején s hogy volt a milléniumi kiállításon, Pesten. Akkor még lány volt, jó módban élt, hiszen földesúr volt az apja... Meg azután.. hogy milyen daliás alak volt még akkor ez az öreg boltos... Sátorý Pál, ez a reszelős hangú senki. Ispán volt náluk. S hogy miképen züllöttek le ide a kis boltig? Elkoptak észrevétlenül. Az élet földhöz gyúrte őket s mindig kisebb lehetőségekbe kapaszkodtak. Vannak mégis, és kenyérral látják el az öt gyereket. A nagy fiú már most pap volna..

Ez a kés megállott a szívében. Ez a »volna« beledöfött élesen. A szegény fiúnak a kezén támadt először valami gyulladás. Hiába orvosolták, nehezen gyógyult. Egyszer pedig a foga miatt volt veszély. Hosszadalmas csunya gennyedés támadt az innyében és azután milyen gyalázatos alattomosággal vették át a tüdőt a rothasztó baktériumok..

Egy tanár nézte meg.

— A bal tüdő egészen és a jobb is — mondta. — Levegő, Tátra. Szanatórium. Nyugalom. Ez kell.

Erre csak bugyog a vánszorgó néemberből a furcsa nevetés, ami keserűbb minden sírásoknál. Egyre zokogja közben a nevetésivel: — Ho-honnan...? Mi-miből...? Azóta ez a fuldokló nevetés is mindig vissza jön. Megmarkolja a szívét, szoritja és égeti. Könnyek bugyborognak le a torkán s teleszórják égő szögekkel a testét és ott futkosnak a fonnyadt bőre alatt.

Pedig ez a fiú volna az ő folytatása, onnan idézné magát benne, ahol a meglátások kezdődtek. A pesti út, a milléniumi ünnep, a sok idegen... Vágyott volna megismerni mindezeket túl is az életet, de azóta is leláncoltan botorkál élete tikkadt útvesztőin. Ott abbanmaradt, a lelke nem vihette előbbre, csak a kényszerű mindennapok robotja van meg. Ott megállott a szebbik élete. Ez a fiú folytatná... s nem lehet.

Most valami kislány borsért jött a boltba. László benyit s az anyja mondja neki:

— Hátha te adnál neki, fiam! No... — biztatja, mintha ezzel a tevékenységgel bele akarná lopni az élet valóságaiba.

László mosolyog és lebámul hosszú sápadt ujjaira. Mintha mondaná: — Ezekkel a renyhe végtagokkal...? Milyen ólmos

nehézség kúszik szét bennük a munka említésére. Hiszen, ha erőt hörpíndhetne valahonnan, hogy gyűrné maga előtt a munkát! Fát váгна. Kaszálna a kertben s dolgozna a méhesben. Most úgy is vakáció van. S azután sem menne vissza a szemináriumba, hanem nagyszerű szabad életet választana. Mi is lenne belőle...? Gazdász. A mezők bolondja. A fellegek, a napsütések s a vetések zöld tengerei ölelnék.

Most bemegy a szobába, az anyja meg méri a borsot. Mintha ez a fiú szégyelné is egy kicsit, hogy élni mer ilyen tehetetlen formában. Most nagyon idegen neki a szoba a mezők és napsütések elképzelései után. A lábán feszülne a nadrág s a ló vágatna vele, mint a sárkány... Itt csak a szennyes pamlag, a sánta székek s gyűrt, rongyból szőtt pokrócok... Mennyi önérzettel töltik be mégis hivatásukat. Az ócska almáriom fekete homlokán valami faragott virág díszlik s viseli gögösen és nem roppan össze az edények súlya alatt. A sánta szék megnyikorodul, mintha panaszkodnék, de új erőmegfeszítéssel tovább viseli terhét.

Most az öreg Bongyáné lép be. Öreg parasztasszony. Vén arcán minden ránc derűt sugároz. A nyomában Eta is bejön a konyhából.

— Az onokám az úrfitól valami könyvet kérne...

— Vaszil? — kérdez rá Eta kíváncsian. — Hát itthon van? Nem is láttam.

— Nem igen jár a népek közé, az urakho meg nem tola-k-szik.

— No... eljöhethne néha — jegyzi meg László kényszere-detten.

Eta elfordul és mosolyog magában. Csunya arca még csu-nyább így, mert látszanak apró, rozsdás fogai. S a szemei olya-nok, mintha kocsonyából valók volnának: hüvös, irigy ki-fejezésűek.

A harang megszólal. Bongyáné keresztet vet: Oca i szöna. . zörgi félhangosan, hogy az orra is mozog belé, meg állán a nagy szemölcs.

Eta vidám lett, folyton Vaszilra gondol. Vaszil katona, be-zupált, mint mondják s olyan csinos. Vasárnaponként hazajön. Egy kicsit szégyenli is, hogy jóleső érzések motoszkálnak benne

Vaszil miatt. Széletterjed a testében valami lobogó csoda, ami nagyon jól esik. A Vaszil erős vállai, a járása, a csillogó mosolya idéződik benne. Ez a mosoly elmúlhatatlanul megmaradt emlékezetében. A multkor náluk volt Vaszil és ő nem volt itthon. Épen ment már a fiú, mikor ő jött s a sötét pitvarban, a nyirkorgó kilincsen összetalálkozott a kezük. Furcsa áram zenélt végig benne ettől az érintéstől s forró lett az arca, mint a tűz. Érzett már ilyesmit, de nem ennyire tudatosan. Most szeretné megismételni s jó volna hosszabban, erősebben érezni s megtudni, hogy vajjon a másik kéz is ugyanazon áramokat remegtet-e a másik szív felé?

Dehát... ez a Vaszil paraszt. Mit szólna az anyja, ha megtudná gondolatait? Vagy László...? És épen László... Azt mondta az előbb a vénasszonynak, hogy Vaszil jöjjön ide. Minek hívta?

László, mintha csak látta volna Eta gondolatait, gyanakodva nézett rá. Volt benne egy érzés, amiért néha szinte utálta Etát. Dolgozott ez a lány, mint egy igavonó, mert hajszolták a munkába, és nem a munka örömeért. Hús-vér teste csupa figyelem volt, ha férfi közelébe került. Szintelen szemei megállottak és úgy itták a férfi-szót. Elfelejtette titkolni teste vágyait s arcán őszintén feloldódtak az ösztönök kínjai. Nyers magakelletés dült belőle, vihogott s szemérmetlenül düllesztette alig sejthető fejletlen mellét. Néha szánta is László, hogy semmi férfi-érdeklődés, semmi kívánság nem hajlik felé, meddőn hullik vissza minden igyekezete, nem tud hódítani. De úgy látszik, nem veszi tragikusan, mert nagy kitartással kísérletezik. Hátha egyszer csak sikerül? Hátha Vaszil...? Nem bánta már, akárki.

Az anyja nem vette észre mindezeket. László szerette volna visszavonni előbbi szavait s elküldeni a vénasszonyt nyersen. Mert még sem lesz jó, ha jön Vaszil, elterpeszkedik a széken s észreveszi Eta érdeklődését. Az anyja nyájaskodni fog vele — kénytelen egy boltosné — s az apja politikál majd. És Eta... Hogy viselkedik majd Eta?

A vér beleszökött arcába s megfestette fakó színét. Talán irigység is van a gondolatában, mert Eta és Vaszil egészségesek. Két egészséges, nyers paraszti test.

Bongyáné elment végre. Ebédeltek. László immel-ámmal, Eta vaskos darabokban gyűrte magába az ételt. Falánk volt s

teljes odaadással élvezte a falatokat. Jóllakott s azután elégedett arccal, lomhán mozdult, ültében szedte le a tányérokat s azután kivitte.

Az anyja csak őt nézte, a beteg fiát. A kicsinyek is mind jóllaktak s már eloldalogtak az asztal mellől. László ült még s a kenyérmorzsákat gyűrögette.

— Csak annyit ettél fiam, mint egy madár — jegyezte meg az anyja. Szánakozó volt a hangja, félénken csendült.

László a halál diadalát érezte a szavakban. Lehajtott a fejét s megadással hallgatott. Ebben a mozdulatban volt valami különös. A halálraítéltek alázata. S ahogyan ismét felnézett, az a halálraítéltek gögje.

— Nekem ennyi is elég, anyám. Azt szeretném, ha nem kellene enni, emésztetni. Utálatos, kényszerítő ösztön. A létfenntartást másképen kellene megoldani. Milyen csunya, állati ösztön az éhség, az ember, ha nagyon éhes, elfelejt ember lenni. Lopni tud. Ölni. Azután az az élvezet... ételízeket élvezni... utálatos.

Az anyja nézett rá hosszan, könnybeborultan.

— Ha akarjuk fiam, ösztönnek nevezzük, ha akarjuk Isten ajándékának. Isten úgy adta, hogy élvezzük azt, ami szükséges nekünk. Az éhség ingere kényszerít bennünket enni s az élvezet kellemessé teszi ezt a kényszert. Ennyi.

A kis sovány asszony madár arca megszépülten ragyogott. Meglepően bölcs volt néha. László szeretett volna neki kezét csókolni és elismerő szókat mondani, hogy meggyőzte, igaza van. De még sem mondott semmit. Elvárta és hitt benne, hogy az anyja megérzi az ő gondolatát. Annyi finom tapintó ideg lélezkzik ebben az asszonyban, amennyi feltétlenül elég a biztos megérzésekhez. Ebben megnyugodott s csak a vállát simogatta meg az anyjának remegő érintéssel.

— Mari, gyere csak fiam — szólta be a boltos. Az asszony fűrgén felállt s ott termett a boltajtóban. De már akkor jöttek is befelé a vendégek. Egy kalapos leány volt és egy fiatal fiú.

— Endey Klári vagyok — mutatkozott be a lány s már levette nagy kalapját, melege volt.

— Engem tetszik ismerni, Sátory néni — mondta a fiú.

— Hogyne, hogyne, a főbíró úr fia.

László az ablaknál állott s most illőnek tartotta, hogy ő is előjöjjön.

— Sátorý László — mondta szokatlanul ércesen s meghajlott a lány előtt, Erősnek és fölényesnek szeretett volna feltűnni. Kihúzta magát. Igen, ha a másik, a valóban erős ott nem lett volna. Így vézna volt és fakó az izmos fiú mellett. Az összehasonlítás után elvesztette önbizalmát s visszazsugorodott. Kedvetlen lett.

— Nénikém — szólí most a lány közvetlen, bizalmas hangon —, hallottam a tisztartónétól, hogy Etelka is szeretne tánciskolába járni.

— Ha volna alkalom — mondta az asszony vidáman —, bizony szegény kislányom úgy magára van hagyatva. Zsitván mégis csak van fiatalság.

Kiáltott Etának, hogy jöjjön be. Eta a konyhában volt, mosogatta a déli edényt. Sietve megtörülte a kezét és belépett. Meghökkenették a váratlan, előkelő vendégek s zavarában nevetett s megegyeszer törülgette a kezét kötényébe.

— Bizonyosan hallotta már kedves, hogy tánciskola lesz Zsitván. Én tanítom a legújabb táncokat, amelyeket a mult szezonban Párisban kreáltak.

Klári kedves fehér arca szüntelen más kifejezést öltött, ahogy beszélt és gyönyörű szőke haja ragyogott. Kicsit hervadt volt már, de azért finom, szép.

A főbíró fia — a szép kamasz, mint Zsitván nevezték — csupa figyelem volt iránta. Minden mozdulatát hűséges pillantással követte és egy virágos selyem sált tartott a karján olyan figyelemmel, mintha abból is a leány lényé áradna.

— Van kedved, Eta? — kérdezte most a boltosné kissé lehülten és kelletlenül. Valahogyan fájt neki e két emberhez hasonlókka egyútt elképzelni Etát. Nevetséges lesz. Áthidalhatatlan a külömbiség. Miért is formálódott ilyené ez a lány? Egy pillanat alatt felzaklatták lelkét e gondolatok. Mélységes szájalommal nézte megcsúfolt vérét, mert már is úgy érezte, hogy e kettő összenéz s belül nevet Eta groteszk figuráján. Csak a szegény boltos pénze kell ennek a kis dámának...

Eta semmit sem látott ebből. Mosolygott és szégyenlősen elhúzta a száját.

— Ha akarja anyám — mondta esetlenül s rápislantott a szép kamaszra. Talán már a derekán érezte a finom fiú kezét s forgott vele képzeletben. Majd szép lesz ő is. Kisüti a haját és bepúderezzi az arcát.

László elfordította az arcát, nem nézhette Eta kinlódó örömet. Eta most már nekibátorodott és kuncogva nevetett. Érdeklődött. Hol lesz a tánciskola?

— A nagyiskolában — mondta a szép kamasz.

— S maga is fog járni?

— Persze. Mindenki.

— Majd meglátja, kedves, hogy milyen jól fog szórakozni — mondta Klári is.

Azután megállapodtak. Sátoryné előhozta mindjárt a pénzt is, a fele tandíjat a szekrényből. Gyűrt, dugasz bankók voltak, amiről nem tudott a boltos.

Egy kicsit nyájaskodtak még a vendégek. Azután elmentek. Eta visszament a konyhába és énekelni kezdett.

Kihallgatáson a királyi ügyész úrnál.

Irla: Diogenes.

Idézőlevelet kaptam. »Idézés bűnügyben.« Ez a címe. Bizonyára nagyon megijedtem volna, ha naponta nem kapnék hasonló szürkés-kék lapocskákat a királyi törvényszéktől. Már megszoktam. Úgy érzem, mintha értekezletre, bátra, gulyaki-hajtásra, avagy hurka-kolbászesztélyre invitálnának. Hálistennek mindennapra esik egy kis sajtópöröcske. Szinte nem érzém jól magamat, ha egy napon elmaradna a Nyíregyháza város színeibe öltözött kézbesítő hajdú, aki rendszeresen hordja nekem az idézőleveleket. Már azt sem veszem tragikusan, hogy az idézőlevél záradéka a következő szigorú figyelmeztetés:

Meg nem jelenése esetén elő fogom vezettetni.

Teccik tudni, ez így van benne a törvény szövegében. Ezt nincs joga megváltoztatni sem a vizsgálóbírónak, akivel éppen sajtóperekéből *kifolyólag* állandó és kellemes összeköttetésben állok, sem pedig a királyi ügyész úrnak, akitől történetesen azt az idézést kaptam, amelyikről itt szó lesz. Ez, hogy úgy mondjam mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim, csak olyan forma. Formácska. Kissé divatjamult, hiszen több mint hatvan évvel ezelőtt szerkesztették a büntetőperrendtartást, jó volna talán a cop... pardon! a kontyot bubira vágatni, *a modern kor igényeinek megfelelően*, mert teszem fel egy szív-bajos, vagy egy túlönéreztes ember nem fogja fel a dolgokat olyan nyugodtan, olyan flegmával, mint mondjuk én, aki nem vagyok finnyás természetű. Át kellene fogalmazni ezeket a régi blankettákat, hiszen — nem azért mondom, mintha nekem olyan fontos volna — de manapság már az adófizetés iránti megintések is átváltoztak adófizetés iránti kérelmekké,

sőt kötelességükké tételett az adóügyi hatóságoknak, hogy a hátrálékos adófizetőkkel szemben udvariasan bánjanak.

Mennyivel kedvesebb dolog volna, ha például így lenne megfogalmazva az idézőlevél:

Nagyságos

Verpeléti S. Mihály főszerkesztő úrnak

Helyben.

MEGHIVÓ.

Van szerencsém értesíteni, hogy Nagyságod ellen egy csúnya és valótlanúságoktól hemzsegő sajtópörrt adtak be. Bár teljesen meg vagyok róla győződve, hogy Nagyságod ebben az ügyben ártatlan, mégis ne vegye rossz néven, ha tisztelettel arra kérem, hogy az ügy megbeszélése végett kegyeskedjék egy Nagyságod által megállapított időpontban hivatalomba fáradni, vagy ha ez Nagyságodnak nem konveniálna, úgy méltóztassék kijelölni egy helyet és időpontot, ahol én a törvényes következmények terhe alatt meg fogok jelenni.

Egyébként mi újság? Hogy van a Zsiga bácsi?

Szives üdvözlettel

DOROGI s. k.

vizsgálóbíró.

A kiadmány hitelül:

PACZKA kezelő.

No jó, belátom, kissé tulzásba vittem a dolgot. Csak maradjunk az idézőlevélnél. S legyen a törvény előtt mindenki egyforma. Nincs úr és nincs paraszt. Nincs megkülönböztető címzés. Helyes. Csak az az elővezetés ne volna! Olyan csúnya kifejezés. Szinte látom, hogy jönnek értem nehéz vasláncal és elővezetnek. Nem jobb volna, ha azt írnák:

Igazolatlan elmaradása esetén a törvényes eszközökkel fogom kényszeríteni a megjelenésre.

Ez elég szigorú és tekintélyparancsoló hang és mégsem lealázó. Hangsúlyozom, teljesen tisztában vagyok azzal, hogy

ez csak forma, amely egy öreg törvényben megszabott kereteket használ, de mégis idegen a mai kor emberének. Ismerem a királyi ügyész urat, nagyon kedves, szimpatikus, előzékeny úr, aki még a kabátot is szeretné rólam lesegíteni, hellyel kínál, elébem teszi a cigarettatárcáját, én nem is róla beszélek és végtelenül sajnálnám, ha csak egy kicsit is félreértené a dolgot.

Én csak a blankettával, helyesebben annak stílusával nem vagyok kibékülve. Azaz hogy nem én, dehogyan én, hiszen én megértem, én is voltam törvénytudó jegyző, akkor pláne megértettem, de most így kívülről valahogyan másként látom a dolgokat, egészen másként, mint azok, akik soha nem voltak bírák, vagy bírógyakornokok, de azoktól is eltérően, akik az igazságot szolgáltatják.

Mert teljesen megváltozik a világszemlélete annak a bírónak, akiből ügyvéd lesz, de más emberré vedlik az az ügyvéd is, akit bírónak neveznek ki s így felcseréli a védői talárt a bírói hivatással.

Nagyon messzire elkalandoztam. Én nem erről akartam írni, hanem a kihallgatásról az ügyész úrnál. Ugyanis bizonyára sejti a mélyen tisztelt olvasó, hogy a cikk elején jelzett idézésre megjelentem a királyi ügyészségen a referens ügyész úrnál.

Nagyon kedvesen fogadott, leültetett, cigarettával kínált meg, egyáltalában más benyomást keltett, mint amilyen impressziókat az idézés keltett bennem. Magas, fekete, szikár férfi, úgy 40—45 körül. (Bocsánat, ha tévedtem.) Jegyzőkönyvvezetőt is hívott be, sovány, szökés, középtermetűt.

Megkezdődött a kihallgatás, miután átestünk a hivatalos formákra. Az ügyész úr szigorú jogi mondatokba foglalja előadásomat.

— Ön tovább adta a gyanúsított által Önnek elolvasás végett átadott inkriminált államellenes cikket, avagy egyenesen visszaadta azt gyanúsítottnak — kérde tőlem.

Én éppen össze akarom szedni az emlékezetemben elkaláldott képecskéket, amikor egyszerre távoli muzsika üti meg a fülemet. A hangok mindjobban közelednek, már a nagydob és a bombardó ütemes hangja is tisztán kivehető. A jegyző-

könyvvezető, aki eddig úgy belefeküdt az aktába, hogy csak a füle hegyét láttam, felszimatol, mint a hímszarvas a forrásnál, amikor neszt fog finom fülével. Az ügyész úr is észleli a hangokat, de természetesen hivatalosan nem vehet róla tudomást. De a rézfúvós zenekar könyörtelenül közeledik, s immáron tisztán kivehető a muzsika:

*Jobb vállá-rola bal vállára,
Bal vállá-rola jobb vállára,
Sej! Haj!
Göndörödik a haja.*

Verejtékes a homlokom. A zene teljesen úrrá lett rajtam. Képtelen vagyok gondolkodni, pláne visszaemlékezni. Balkezem ujjai alig észrevehetően verik a taktust az asztalon, szeretnék felállni és az ablakhoz menni, hogy kíváncsi gyermek módjára gyönyörködjem a látnivalóban, de elvégre én most tanu vagyok, aki a személyes szabadságában, ha részben is, de korlátozva van. Vissza sem élhetek az ügyész úr szives vendégszeretetével. Mégsem szeretném, ha rám pirítana, hogy »*kérem ide tessék figyelni és ne a zenére!*« Tehát ülnöm kell, s amint izzadva próbálom összefogdosni a memóriámban duhaj csárdást táncoló ugrifüles emlékezetfigurákat, észreveszem ám, hogy a jegyzőkönyvvezető az asztal alatt összeütögeti a bokáját a muzsika ritmusára. Felül az asztalon úgy látszik, mintha a hivatalos szubordinációnak teljesen beadta volna a derekát. Alázatos és engedelmes. Pennája, mint viháncoló tüzes paripa, minden pillanatban kész, hogy nekirugaszkodjon a betüárkoknak és akadályoknak, szemét lesüti, hogy el ne áruljon semmit abból az izgalomból, amit bensejében a zene ritmusa okoz. A lábai azonban, amelyekről azt hiszi, hogy senki sem látja, füttyülnek a szubordinációra, a hivatalos komolyságra:

*Jobb vállá-rola bal vállára,
Bal vállá-rola jobb vállára,
Sej! Haj!
Göndörödik a haja.*

Vígan járnak a csárdást a jegyzőkönyvvezető úr bokái. Szerencsém, hogy az ügyész úr is kissé — a hivatalos tekintély megőrzésével — szintén odafigyel. Ő odamehetne az ablakhoz és bátran kitekinthetne, s egy pillanat alatt kielégíthetné a kíváncsiságát, azonban ő nem teszi. Valószínűleg érzi, hogy abban a pillanatban felborulna a rend, kiütne a forradalom, tanú és jegyzőkönyvvezető egyszeriben ott hagynák helyüket, amelyet az államhatalom kijelölt számukra, s valamennyien az ablakhoz rohannának.

Nem. Ő nem megy az ablakhoz. De nem azért ember az ügyész úr, hogy ne legyen ő is kíváncsi. Sarkai észrevétlenül felemelkednek, igaz, csak másfél, két centiméternyire a padlózattól, de mindegy. Ez a két centiméternyi, látszólag észrevétlen emelkedés, teljesen elegendő volt ahhoz, hogy az ügyész úr fejének enyhe odafordításával, kielégítthesse kíváncsiságát. Ő ugyanis állva diktálta a jegyzőkönyvet, s magas ember léteére, ennyi mozdulat végrehajtásával hozzájuthatott a mennyei élvezethez. *Nemcsak hallhatta a zenét, hanem láthatta is.*

Szemtelenül megkérdem:

— Talán a cirkuszi zenekar felvonulása?

Az ügyész úr kissé furcsán néz rám. Tekintetében bizonyos szemrehányás van, hogy én észrevettem, hogy ő... hogyismondjam, igen, hogy ő kinézett az ablakon. De azután udvariasan felel:

— Nem. A katonazenekar...

A muzsika amilyen gyorsan jött, olyan tempóban távolodik el. Már csak távoli hangfoszlányok hallatszanak. Lassan elcsöndesedik minden.

A varázslat elmúlt. Mindhárman könnyen fellélekzünk. A jegyzőkönyvvezető kitaposott cipői pettyhüdten, lankadtan hevernek egymás mellett. Mint két öreg házastárs. Szeme nyugodtan mered a papirosra, kezében a toll nem reszket. Én is megnyugodtam. Az ügyész úr pedig friss, határozott hangon kérdi, mintha mi sem történt volna:

— Tehát ugyebár Ön visszaadta...?

A kihallgatás befejeződött. A jegyzőkönyv aláírása után szivélyes búcsút vettem a királyi ügyész úrtól és a jegyző-

könyvvezető úrtól, akivel megértőleg szorítottam kezét. S amint a szobából kiléptem a folyosóra, nagyot szippantottam a szabad levegőből, félrevágtam fejemen daruszőrű kis pincsemet, s kutyakedvemben rágyújtottam a nótára. Mert hát

*Jobb vállá-rola bal vállára,
Bal vállá-rola jobb vállára,
Sej! Haj!
Göndörödik a haja.*

Művészetről, művészekről.

Irta: Dr. Spányi Géza.

Le secret d'être ennuyeux, c'est
de tout dire. *Voltaire.*

A nagy bölcslőnek ezt a mondását pajzsul tartom magam elé. A művészet és művészek kölcsönös relációjáról mindent elmondani talán nem is tanácsos, talán nem is szabad, talán nem is lehet; így — remélem, az unalmasság vádjával engem illetni nem fog senki, mert mindent elmondani nem fogok. Sem a különböző korok művészei, még a legnagyobbak sem, sem azok bölcslői, még a legmélyebben szántók sem tudták mindenki által elfogadhatólag a művészet eredetét, mivoltát, célját meghatározni. Hamis a művészet magyarázóinak már kiindulási pontja akkor, ha egyáltalában emberi művészetről beszélnek oly értelemben, hogy az ember agya az a hely — a hol a művészet születik.

Nézetem szerint a művészet hamarabb volt a világon, mint az ember; a művészet egy idős a világ elemeivel, a vízzel, a léggel, a földdel és tüzzel, a teremtő lelkének legragyogóbb alkotása és ajándéka, a szépnek örök és kiapadhatatlan forrása, a melynek minden időkben meg volt a maga hódító hatása az emberre. Amit azután az ember alkotott, az tulajdonképpen más; művészetnek nevezzük, mert nyelvünk sokkal szegényebb, — semhogy annak isteni eredetét és magát a megihlettséget, — valamint a megnyilvánulását is ki tudná fejteni.

Tulajdonképpen ez nem is baj, — mert ugyan mi származik belőle? Legfeljebb volt és van nagyszámmal művész, akit gondolkodásra, töprengésre, majd alkotásra késztet valami belső erő, ami nem engedi nyugodni, sokszor álmából riasztja fel

és kezébe kényszeríti a rajzönt vagy agyagot, hogy rajzoljon-gyúrjon, fúrjon-faragjon, gyorsan, halaszthatatlanul, míg csak szemmel látható formát nem kap az, a mi benne homályosan, sejtelemszerűen megvan, — de az a valami nő, pulsál, feszít egy világra jönni akaró élőlény brutális élniakarásával, a mely — ha kell — szétrobbantja és meg is öli hordozóját —, mint az érett magvak a szilánkokra hasadt magtermőt — legfeljebb azt nem *tudja* — csak érzi, csak érzi, hogy engedelmes eszközévé kell válnia annak a fölényes kényszerítő erőnek, a mely rajta keresztül akar manifestálódni, csak megmagyarázni magának ezt nem képes — ennyi történik és nem több.

A tudat alatti vulkán működött, — hangsúlyozom, mert fontosnak tartom annak a leszögezését, hogy az igazi művész teremtő gondolata *csakis* a tudat alatt formálódhatik ki. Előre megállapított program szerint művészt alkotni nem lehet; a fogamzás pillanata isteni misztikum és az embertől független. Az ihlet nem regisztrálható és halálos ellensége a bürokratikus rendszerességnek. Azért állítom, hogy nem tanácsos a művészet és művészek kölcsönös relációjáról mindent elmondani — mert a művészet mívelői csodálatosan kényes és rátarti társaság és nagyon sokan közülök meg vannak győződve arról, hogy minden érdem az övék, az eszme születésétől az alkotás befejezéséig az egész ív minden atomjával beléjük tér vissza, — az övék egészen és más rajtuk kívül álló eleme ennek a történének nincs is.

A művész médium csupán, aki közbeiktatott láncszem a teremtő erő és alkotás között.

Hogy mi teszi alkalmassá az egyik embert arra, — hogy művész legyen — a másikat nem — az megismerésünk elől el van rejtve. Az — amit rátermettségnek nevezünk, nem definiálható, bizonyos az, hogy itt szerepet visz az öröklés, a nevelés, az iskolázás, a példa stb., de nem döntő szerepet. Szám-talan példáját ismerjük annak a csodának, — hogy világhírű művész származott oly családból, a melynek semmiféle tagjától nem örökölhette, láthatta, tanúlhatta a művész azt, — amit alkotott.

Sok művész az úgynevezett primitív emberek közé tartozik; nem művelt, nem utazott, nem tanúlt, nem európeér, mo-

dora nyers, sokszor misanthrop, félszeg, művészetén kívül alig érdeklí valami, belső világot él, valósággal trance-ban van, összeütközik a társadalmi renddel, sokszor még a törvénykönyvvel is, nem törődik a polgári, a filisztervilággal, tájékozatlan hely és idő tekintetében, sokszor fázik és éheznek, más mértékkel méri az erkölcsöt — mint a nem művész, rajongó monomániás gyermek, aki nem akar ártani senkinek sem — aki nem akar mást — mint szépet, szépet látni, hallani, érezni, a szépet beszívni és kilehelni — átalakítani a világot az »abszolút szép« birodalmává, — kiirtani belőle mindent, — ami nem odavaló, ami csak profanizálja az ő világát — mert a művész érzése szerint a szép egy a jóval, egy az igazzal, egy az erkölccsel — egy az Istennel!

Az igazi művész arisztokratább minden koronás főnél; nem alkuszik meg senkivel és semmivel, mélységesen megveti a profán tömeget, gazdagnak érzi magát akkor is, ha koplal és nem ismer égetőbb szegényérzetet, mint a mikor művészetét be kell cserélnie kenyérré. Csak akkor érzi jól magát, ha egyedül van vagy magához hasonlókkal. A művésznak több érzéke, több érzékszerve van — mint másnak, idegei másképp vibrálnak, sensibilibb a mimosánál, mást és másképp lát, hall és percipiál mint más, és természetesen másképpen, hevesebben, tovább tartóan reagál minden cseményre, élményre, akadályra. Ahol a tömeg vakon vonúl el vagy igavonói közönnyel — ott a művész egy színes, hemzsegő csodavilágot lát; vonalakat, formákat, mozgást, lihegő életet — Istent látja és leborúl előtte és imádja — mert *kell* imádnia — mert *nem tud* másképp cselekedni és értetlenül tekint arra — aki előtt ez a világ el van zárva, aki süketen és vakon járja a maga szürke, sivár, szegény világát, az ember taposó malmát, az örök rabszolgai körforgást a kenyérért.

A művész szeme egy gyűrött rongy ráncaiban, egy omló falban, egy öreg fa kérgén milliányi alakot lát; kifogyhatatlanul jönnek, vonulnak, emelkednek, keringenek, intenek, kacagnak vagy sirnak és köddé foszlanak.

A művész látása, a művész hallása, képzelő tehetsége sohasem pihen; állandó lázas nexusban van a külvilággal, titkos áramlások vannak közte és a világ között, a mely áramlások

hol enyhén simogatnak, hol felráznak, hol álomba ringatnak, hol szeges korbáccsal ostoroznak, dermedt hipnózisba merevítik vagy arra készítetik, hogy ödöklő iramban az eget ostromolja meg.

A művész érzésvilága más — mint a másemberé; az a csilapíthatlan, perzselő szomjúság, a mellyel a szépet keresi, kutatja, átalakítja lelki világát, kimélyíti azt. A művész mindig éhes, mindig szomjas; bármennyit lát, nem tudja azt az örökkön lobogó tüzet eloltani, a melyet lelkében érez.

A művész szenvedélyesebb mint más ember; ha szeret — minden idegszálát odadobja — teljesen, egészen — maradék nélkül, sokszor a pillanatért, egyetlenegy pillanatért, a melyet örökkévalóságnak érez és nem cserél be a megalkuvás, a hűvös *raison mathuzsálem* életéért.

A művész nem az élethez ragaszkodik, hanem az istenített, az imádott széphez — gazdagságában pazar kézzel szórja, ontja alkotásait — igazi művész fukar, önző emberben nem is lakhatik.

A művésznek más az öröme, más a fájdalma, mint más emberé; nem tehet róla, hogy ember emberi hibákkal, emberi gyarlóságokkal. A mi emberi — az nem lehet tökéletes — és istenekké válnának az emberek akkor, ha valóvá válnék a lehetetlen és maga az abstract művészet, a transcendentalis ragyogás jönne és árasztaná el túlvilági boldogsággal az embert, — istenekké kellene válniok az embereknek, hogy elviselhessék; a földi hús- és véreembereknek a művészetre azért van szükségük, — hogy a rajtuk keresztül materializálódott művészetet érzékelní tudják, hogy elviselhessék, hogy megérthessék.

Szegény Rousseau is fájdalmasan sóhajtotta, hogy mily szép és nagy az orvostudomány maga, bárcsak az jöhetne, úgy, ahogy van, magában, a kinlódó emberhez és ne volna az orvoshoz kötve! — A művészet is, a nagy, az isteni, az örök — mily imádásra méltó — csak ne volna sokszor oly méltatlan művészmédiiumhoz kötve — aki hálátlanul a szent lángot profanizálja, — prostituálja.

Az ember, az úgynevezett »közönség«, nevezzük laikus többségnek, szegény, tehát megalkuvó, szívesebben látja a bögrébe rejtett parazsat, mint a viharzó nagy lángot; ettől fél és

menekül előle, — mert nem érti, amazt eldugja és kezét melengeti rajta — megérti és ez neki elég.

Hihetetlenül kevés az az ember, aki a művészetet, még kevesebb, aki a művészt: legkevesebb azonban, aki egy művészi objectumot megérteni képes. Ebben nem mindig a szemlélő iskolázatlansága a hibás, hanem igen sokszor, kivált az utóbbi évtizedek úgynevezett »új irány« keresői.

Ha igaz is az, hogy »minden időnek meg kell hagyni a maga művészetét és minden művészetnek a maga teljes szabadságát«, evvel visszaélni nem szabad és soha sem volna szabad megfélelkezni arról a bizonyos »felelősségérzetről«, amely kell, hogy eltöltsön minden tisztességes embert akkor, amikor munkájával a nagy nyilvánosság elé lép. Ha felelős a diplomata — a katona — a hivatalnok — az orvos — az építész, a pap és tanító, — *akkor legyen felelős a művész is.* Legyen felelős elsősorban magamagának — azután az Istennek és végül embertársainak; a művészi szabadság addig a határig bizonyára elmehet — hogy azt fesse, írja, faragja, táncolja vagy játssza bárki, — amit akar, ahogy tudja — de a nagy nyilvánosság elé vinni — az már felelősséggel kell hogy járjon és nagyon sok művész nincs ennek tudatában.

Nem gondolok a pornographiára; itt distingválni kell; nagyon sok tiszta, aesthetikus műalkotást pornographiának bélyegeztek már azért — *mert az — aki nézte, annak látta,* mert az, aki annak bélyegezte, *nem tudja* másképp látni — mert erkölcsi astigmatismusban szenved. Egyáltalában nem bizonyítéka valaki felsőbbrendű erkölcsiségének, ha nuditást szimatol vagy lát ott, ahol csupán tiszta zavartalan szépség sugárzik. Erről kell néhány magyarázó szót mondanom. A szemészek azt a fénytörési rendellenességet nevezik astigmatismusnak, amely abban nyilvánul, hogy ha az ily hibában leledző ember egy pontra néz, azt nem pontnak látja, hanem egy többé-kevésbbé valamilyen irányban elkent vonalnak vagy foltnak. Ezt lehet corrigálni. Ha valaki *képtelen* feltételezni a művésztől azt, hogy a legtisztább érzések vezették akkor, mikor szépet teremtett egy habokból kilépő Aphrodite, vagy egy Phryne alkotásakor, az erkölcsi astigmatismusban szenved, — amit corrigálni nem lehet és a hiba benne van — nem a művészen.

Nagy különbség van a meztelenség és levetkőzöttség között; adjanak egy vállfűzőt a milói Vénuszra, vagy akasszunk Thorwaldsen Vénuszának fülébe fülbevalót, egyszerre lecsik róluk a tiszta szépség glóriája és ott vagyunk a pornoplastica határán.

Rosz néven venni azt, ha a művész az erotica birodalmába nyul témáért — nem szabad, hiszen az erotica az élet egyik leg-hatalmasabban buzgó forrása és képes inspirálni végtelen fokozatokban, de rossz néven kell venni azt, ha erotikus tárgyú művészi alkotás nyilvános kiállításra kerül. Abszurd állítás azt mondani, hogy van erkölcsös és van erkölcstelen művészet; a művészet maga sokkal magasabb eredetű és származású, sem-hogy emberi jelzővel lehetne illetni, — *erkölcstelen lehet maga a művész vagy saját személyében, vagy céljaiban, — de maga a művészet soha.*

Ha az aurignacien kor ránk maradt grafikáit vagy plasztikáit nézzük, vagy a magdalénien-kori ábrázolásokat, vagy más bronzkori sziklarajzokat, — azokat komoly és becsületes ember nem fogja pornografikusaknak mondani. Mert azokon a naivan brutális vonalakon keresztül is az örök, isteni eredetű és halhatatlan művészet szól hozzánk; az az ősember, aki bizonyára fejétől talpáig szőrrel borítottan, legfeljebb egy szikladarabbal, vagy fütykössel a kezében verte kortársai fejébe a maga súlyos etikáját, mikor a barlangja falára rajzolt, — erkölcsösebb volt, mint a mai kor művésze — aki pornográfiát nyújt és fennen hirdeti, hogy neki ehhez joga van. Minden paradoxsága mellett szinigazság az, hogy az ősember »dinamikus« etikai felfogása magasabban állt a mai »erkölcsi gátlásos« világ hamis prófétáinak tanainál.

A meg nem értés rosszakarattal párosulva egy kritikus száján keresztül szörnyű dolgokra képes; mennyivel becsületesebb, ha valaki megmondja, hogy halvány fogalma sincs arról, hogy mi az értékbeli különbség egy ragyogóra lakkozott színnyomat, vagy anilinszines műperzsaszőnyeg, vagy antik kínai selyemszőnyeg között: — ez is színes, az is színes, evvel is el lehet takarni egy darab padlót, vagy falat, amavval is — hol itt a különbség?

Nem lehet mindenki szakértője műtárgyaknak; ez noszú fáradságos tanulást, érzéket, rátermettséget kíván; a *kritika* fő-

lényes gyakorlására azonban, sajnós, majdnem mindenki hivatottnak érzi magát. Hogy is monndja Goethe:

»Was Ihr nicht tastet, steht Euch meilenfern,
Was Ihr nicht fasst, das fehlt Euch ganz und gar
Was Ihr nicht rechnet, glaubt Ihr, sei nicht wahr?«

A középkori és még későbbi német, francia, olasz és flamand dómok és templomok borítva vannak grotesk plastikákkal, a melyek megértéséhez nem elég a vékony agyuak kunco-gása, — mélyebben rejlő okai vannak annak a díszítésnek, — de pornoplastikát az építő művész templomokon, szószékeken bizonyára nem akart produkálni.

A művész alkotásával nem mondhat meg mindent az első betűtől az utolsóig, mert az nem betűzni alig tanult kezdők, vagy pláne analfabéták részére készült; különösen áll ez a plastikára vonatkozólag. Minden műalkotás csupán a szemlélő fantáziáján keresztül szerezhet esztetikai gyönyörűséget (Schoenhauer), tehát a művésznek csak annyit szabad nyújtania az értekek számára, amennyi szükséges, hogy képzelőtehetsége felébredjen, — ez még az író számára is kötelező törvény és Voltaire bevezető mottója főképp erre vonatkozik.

A természet teljesen szolgálai utánzása nem válik a műalkotás előnyére; — a legtökéletesebb és valódi hajzattal ellátott viaszfej — sohasem művészi objectum, — mert a fantázia részére semmit sem hagy.

A művészet maga mindig örök-egy és egységes energia, azonban a különböző korok különböző művészeinek agyán-lelkén keresztül szűrődve, megszámlálhatatlan formában, színben és intenzitásban nyilvánul meg; ettől függ azután az egyéniség, a melyhez még hozzájárul a technika végtelen változata is.

Az egyéniség annál jellemzőbb, minél inkább képes a művész az időtől emancipálódni és minél mélyebbre képes elmerni saját világába.

Más a Michelangelo szentje vagy madonnája, mint Rubensé, Rembrandté; más a Tiziáné, mint Van Eycké. Akkor is más, ha objectumát tisztán saját inspirációjából meríti, akkor is — ha mástól kap megbízást egy műalkotás elvégzésére. Egy művész

sem képes a más lelkivilágába elmerülni, — a technika utánzása nem lelki átélés, a gyöngyhalásznak a tenger fenekére kell lebuknia az igazgyöngyért, csak a bazárban vásárolt gyöngyöt szórhatjuk bátran azok elé, akiktől a közmondás az igazgyöngyöt méltán sajnálja.

Az egyéniség kialakulásában korának nagy része van, de a befolyásolás az egyéniség legjellemzőbb, legszilárdabb és legbelsőbb magvát megváltoztatni nem képes.

Ez a legértékesebb a művészen; a perceptiója, az elképzelése, a technikája, a vonalvezetése, a fény egyéni meglátása, a fény analysise.

Ez ösztökéli a művészt; — csakis már a Sturm és Drang korszakon keresztül vergődöttre gondolok —, arra, hogy a milliónyi élettünet és élethullám közül abba vesse bele magát, — amely neki legjobban tetszik, amely neki legjobban conveniál, amely specialiter az ő egyéni szomjuságát legbiztosabban oltja: így differentiálódnak azután a csatakép festők, történelmi festők, portrait-, tájkép-, csendélet és interieur festők stb. Van, aki csakis virágot fest, van aki csupán csak állatot, — utóbbiakra magyarul idézem Edouard Rod francia írónak egy pompás mondatát: *L'amour des betes n'est souvent qu'une forme de la misanthropie.*» Lehet, hogy tényleg a misantropiája vezeti az állatvilág felé, — én ugyan inkább a formagazdagság csábító vonzóerejére gondolok.

Az egyéniséghez tartozik a technikai rész is, az olajfestés, az aquarell, a pastell, a gouache, az aquatinta, a grafit, szén, vagy egyéb, — mindegyiknek megvan a maga rajongója, a maga apostola; aki esküszik a maga módjának egyedül üdvözítő mivoltára. De tesznek azért kirándulásokat más technikai mezőkre is; festőkből gyakran elsőrendű szobrászok lesznek; a fordítottja nagy ritkaság. A rézkarcolás gyakori revelációja a festőknek.

Vannak igen gyakran művészi egyéniségek, akikbe tíz genialis ember túlfűtöttsége szorúlt és a feszítő erő expansiót talál énekben, zenében, táncban stb.

Épen úgy, ahogy az ember testének fejlődése, vagy egyensúlyban tartása céljából a tudat alatt automaticamente bizonyos tápszerektől ösztönszerűen tartózkodik, és szinte egy biochemiai

törvény kérlelhetetlenségével kebelez be néha egészen szokatlan matériákat vagy perhorrescál másokat, — épen úgy a nem kevésbé complicált művészi lélek oly színeket, fényeket, formákat fogad magába és vetit ki magából, amik az ő speciális lelki egyensúlyának biztosítására szolgálnak. Evvel magyarázható, hogy némely festő boldogtalan volna, — ha nem helyezhetne el képén egy pompéji sárga, egy kardinállila, egy bíbor- vagy smaragdzöld foltot; annak ott kell lenni, különben szerencsétlennék érzi magát. A színek csodálatos hatásáról már sokat írtak; minden növényi vagy állati szervezetre, sőt még az élettelennek vélt ásványra is van hatása a színek emanatiójának. Az emberek nagy része nem tud erről magának számot adni, de érzi; a művész sensibilis lelke már tudatosabb; a hatás biológiai része még misztikus homályban van, de bizonyos az, hogy a zene után a színek azok, amik az érzésre közvetlenül tudnak hatni.

Az újabb évtizedek csodálatos, új művészi irányainak fanatikusai ezt a positiv tudás hiányát használták fel ahhoz, — hogy saját külön tizparancsolatjaikat megszerkesszék; impreszionisták, neoimpreszionisták és expressionisták, futuristák és neofuturisták. Az úgynevezett secessionisták és kubisták nem, — ezek a vonal birodalmát kezdték ki, azt forradalmasították, hogy ne mondjam bolsevizálták vagy kommunizálták.

És megszerkesztették a saját külön katekizmusukat: művészet sohasem volt, csak most kezdődött velük; a barlangok csodás genialitásu, talán még négykézláb járó művésznéek rajzai, — amik finomsága, perspectivája egy Hokusai rajzéval vetekedik. Véletlen »Klatscheffect«! Assurbanipál palotájának oszlopai, China és India, az azték művészet, Egyptom, Görögország és Róma művészete nem értékes objectumokat adtak a világnak, — mert szerintük nincs bennök »lelkiség«, »átéltség« stb. épúgy »művészeti dadogás« a cinquecento, az olasz és flamand művészet. A művészek — egy Tizian, egy Rubens stb. — tudtak ugyan rajzolni, de inkább »decoratörök« voltak, vagy naiv fantaszták — egészen a legújabb korig. A mi Benczur-unk fotografus, Fadrusz imitátor, Munkácsy »tehetséges« ugyan, de »félbemaradt« stb. Ki győzné a sok blasphémiát leírni.

És mikor már exhumálták — óh — korántsem piétással,

hogy az örök hála Pantheonjába vigyék az emberiség művész-jótevőit, — hanem mikor kikaparták őket, és rájuk dobták a még élő igaz művészek szétrágott tetemeit is —, akkor azután körüláncolták és járták a hiénák carmagnol-ját, végül ráállot-tak a dombra és ujjukkal bökkve mellüket kiáltották, hogy — L'art — c'est moi! »A művészet — az én vagyok!«

Szegény művészet — hogy hogy mosolyog az olympusról; mosolyog, mert tudja, hogy hány patkánygeneráció fogának kell elvásnia, míg a gránittömb lezuhan.

De legyünk objectívek, — nézzük meg az »új irányt«; mi volt az oka, mi volt az a szükségesség, amely teremtette. Hiszen már a régiek sem voltak egyformák —, a művészek koruk, fajuk, nemzetiségük és vallásuk szerint annyira egymástól el-ütő felfogással és technikával dolgoztak, hogy »új irány« — »más irány« mindig volt; de nem robbanásszerűen, nem forradalmi úton, nem »puccs« alakjában alakult ki.

Hogy még objectívebben ítélhessünk; rá kell mutatnunk arra a csodálatos jelenségre, hogy a művészet nyomait a földteke oly helyein találjuk, ahol nem is gondolnók és csodálatosan hasonló nyomokat oly helyeken, amelyeket egymástól sok ezer kilométernyi tenger és hegység választ el. Ósi művészi kultúra volt Ázsiában, Amerikában, sőt Afrika őserengetegekiben is (Benin) bizonyára volt az elsülyedt világrészen is; az ősi perui kerámia csodálatosan tökéletes volt. Évezredek hozzák magukkal a differenciálódást; de mi tisztán európai szemmel nézünk, a mi világrészünk gyorsabban, lihegő tempóban élte át a történelem utolsó 2000 esztendejét, a Kelet sokkal lassabban élt — és conservatívabb ma is — mint mi európaiak. Így azután Európa határain belől, egy minden kultúrországban mind bujjában lüktető művészi élet közepette kellett végül oly művészi egyéniségnek akadni, aki egyszerre mást és másképp akart kifejezni, mint a többiek, jött Monet és Rodin, jött Van Gogh és Cézanne, Matisse és Picasso meg mások és a tanítványaik szerte Európában.

Szétszaggatták a vonalat, a színt, a fényt, nagyon erőszakosak voltak, volt köztük igen nagy érték, de a legtöbb megkötőyagosodott a saját új hitvallásától. — Minden régi — akadémikus lett, tehát iskolaszagú és nem méltó egy szabadúszó

művészhez. Más szín, más vonal, más anyag, más téma, más közönség kell, nem fontos semmi, szabály nincs, törvény nincs, a természetet utánozni bárgyú mesterség, »egyéniesség« van csupán, élmények, testiek és lelkiek, valódiak és képzeltek, — ezeket szabad csupán vászonra vetni vagy kőbe faragni. És jöttek az új vallás papjai és megjelentek a tárlatokon az epilepsziás Apollók, a Basedowkóros Venusok, a lilaszínű kanári madarak és uborkaszínű hajnalok.

Hihetetlen tömegben kerültek napvilágra festmények és rajzok; három keresztben álló vonal, egy csigavonal és egy csomó kis szemölcs —: férfi portré, — esetleg ugyanaz egy más tárlaton női portré, vagy ha akarom, hajtóvadászát, tetszés szerint. Aki ezt nem érti, az krétin! Egy csomó kocka! össze-vissza hajigálva —: diák-kisasszony.

Ha valaki meg merte kérdezni, hogy miért épen diákkisasszony, azt felelték, azért, mert mikor a művész egyszer ránézett egy diákkisasszonyra — ilyet látott lelki szemeivel. Akkor is, ma is megérdemli az ilyen művész, hogy sohase lásson szebbet, mint a saját műveit és a saját külön diákkisasszonyát.

Terjesztette és hevesebbé tette a járványt a sok műíró és műkritikus, mert, sajnos, nemcsak a képzőművészet berkeit lepték el a sáskák, hanem a szépirodalmat is.

Érthetetlen szavak és szóképzések, bombastikus kifejezések, amelyek mögött megérthetőséget hiába keresünk. Nem látom be, miért ne lehetne egy művészi kritika megérthető? Például a legeslegújabbak közül: »X. művészete azé a generációé, mely a világhatalmasztrófa minden megpróbáltatásán át rádöbbsen a szépbe temetkező hedonizmus írtózatossá válására.« »Az ő művészete nem a szépérezést langyosító narkotikum, hanem az élet teljességét ostromló szintézis keresése! Vagy még szebb: »A szépség a tömegek egymásra építésének, az organikus plasztikai egységnek törvényszerűsége —, ami az értelem működésének emberibb kvalitása!«

Bocsánatot kérek, ezt én nem értem, és velem együtt sokan mások sem. Ha ez a kritika azért íródott így, hogy egy, különben zseniális szobrász oly alkotását ismertesse, amely az »álmot« érzékíti meg egy elcsavart fejű, kisleányos felsőtestű, de mammuthlábú szobor képében, mondom, azért íródott így,

hogy méltó legyen a kísérő zene a szöveghez, azt értem; de elégre szerencsére van másféle álmom is, mert bizony ez lidércnyomásos és az a kritikája is. Kár volt a magyar kritikusoknak átvenni a németek stílusát. Például: »festészet nem egyéb, mint lelki élmények törvényeinek plastikus ábrázolása«, vagy egy kritikai kivonat Picassóról: »már P. korai képei azt mondják, hogy munkálkodása eleve belső élményeinek kihelyezése, hogy a testen mindennek megvan a maga értelme, amely a látomás formális képzéséből ered, és amely látomás minden irodalmilag leolvasható és elötolakodó lefátyolozottság dacára eleitől fogva a földolog volt«.

De már újból engedelmet kérek, fel kell hoznom az említett felelősséget; szabad olyan képet festeni, amire csak ilyen kritika íródik? Bizonyára szabad — csak *kiállítani* nem. Szabad ilyen kritikát írni? Bizonyára szabad — csak *kinyomtatni* nem.

A művészetnek igen tágas temploma van; oda csak levett sarukkal és szent áhitattal szabad belépni, a profán maradjon kiinn az utca vásári zajában; mutatványos bódét ne engedjünk csinálni a szentek szentéből és a csörgősapkát ne rázzuk az orgona fenséges hangjai közé.

Ha nem is alkothat ember tökéletest, azért nem hiú a művészet megértésére való törekvés; nem kisebb ember, mint Delacroix mondotta, hogy »ne cours pas après une vaine perfection; il est certains défauts pour le vulgaire, qui donnent la vie« — ami körülbelül azt jelenti, hogy ne fussunk egy elérhetetlen tökéletesség után, mert hiszen az alkotás gyarlóságai tulajdonképpen az emberi életet jelentik.

A művész az életből meríthet csupán; »abstractiót« festeni, vagy pláne szoborba merevíteni (megcsinálták!) két és három dimenziós képtelenség, ami nem lehet művészi cél.

Oly végtelen sok a művész témája, — a szép olyannyira mindenütt van jelen, oly gyönyörű szép Rodin Agonizáló fiatal asszonya, sőt szépség van jelen a démoni elem ábrázolásában is. A szép elemet nem mindig találjuk felszínesen; itt vannak Käthe Kollwitz rézkarc grafikái; ugyan mit ábrázolnak: emberi páriákat, lázadó parasztokat, sztrájkoló munkásokat, angolkóros gyermekeket a nyomortanyákon és pálínkagözös lebujszókat — és ki merné mondani, hogy a mélyérzésű, nemes

socialista művésznő sötét tárgyú alkotásaiban nincs szép? Itt van Rops, Kubin, Divéky és légiói a nehezen megérthető művészeknek; tárgyaik sötétek, borzalmasak, de mindmegannyi az életből lett merítve; hiszen az élet oly folyam, melynek nemcsak napsugártól aranyosan csillogó, csacsogó felszínes hullámai vannak, hanem hideg, halálos mélységei is.

Itt van Kley, a filozófus grafikus, aki tükröt tart az emberiség elé, hogy igenis próbáljon repülni a ragyogó felhők felé, de ne bízsa el magát, ne felejtse el, hogy porból lett, mert ha elfelejti, úgy a teremtés koronája helyett az universumban csak egy kis komikus atómkává zsugorodik caesarjával, palotáival egyetemben.

Divat a művészetben? Erre Valtour felel szépen: »Des futilités la mode fait des choses sérieuses, et des choses sérieuses des futilités !« Hiuságos mulandóságokból komoly dolgok lehetnek és viszont.

A művészet kedvelői, tisztelői, hivatott művelői tartsák tiszteletben a művészi tradíciókat is, *mert egy porba rántott és kivégzett mester szellemi örökébe senkisémet lép.* (Madaune abbé.)

Boruljunk le az isteni művészet előtt, becsüljük meg a művészt, az emberiség jótevőjét, mert benne *önnön magunkat becsüljük meg.*

CSEND.

*Ha kis bogárkát kerül el a lábam,
Nehogy tapossa, életét kioltsa,
Nem ész diktálja azt, amit cselekszem :
Kitérek benső, titkos harangszóra . . .*

*Ez a harangszó meg-megszólal bennem.
A szívem egyik csarnokában zendül,
Hallottátok, ugy-e, ti is sokszor,
Amint zsong a ránklehellő csendbül.*

*Mert néha elhal minden zaj körülünk,
Egy percre messze suhan el az élet,
Hallod, hogy ver a szíved muzsikája,
Szemed bogara messzeségbe réved.*

*Az élet útján ilyenkor megállunk,
És lelkünk előroppen rejtekéből,
Hogy oltsa mindig égő szomjúságát
Csodás virágok mézes kehelyéből . . .*

VENI SANCTE.

*Ezer szőke, barna babafej.
Álmok fényét vető tiszta homlok.
Fehér márvány. Borus barázdákat
Nem vágta rá éles véső gondok.
Van csöpp virág, ifjú cser közöttük,
Ma rájuk a remény fénye árad.*

Veni Sancte . . . zendül az oltárról,
 Hull varázsa a hit harmatának . . .
 Veni Sancte . . . mondom önfeledten . . .
 Beh jó volna gyermek lenni újra,
 Kis padokban új betűket vetni
 És nevetni . . . gonosz gondra, búra . . .
 Veni Sancte . . . Egy kis fiút nézek,
 Két nagy szeme ott ragyog a sorban,
 És én könnyesen súgom magamban . . .
 Jól van ez így, oh Uram, így jól van . . .

MAROS.

Barabás Bélának ajánlom.

Maros . . .
 Oh szőke, pajkos, csillogó,
 Erdély tündére, szent folyó! . . .
 Lelkem lepkéje lopva száll . . .

Túlhan a bűvő lomha vár,
 Emitt a város . . .
 Oh, büszke álom! . . .
 Ott messze kékbe vész a várrom:
 Világos . . . Arad . . .
 Jaj . . . a Tizenhárom!

Maros, Maros . . . mint kedvesét,
 Szeretőn suttogom nevét;
 Mint kedvesét, ki messze szállt,
 Mint álmét, ha ködbe vált . . .
 Sugom neved . . . És harmatos
 Friss könnytől mindig a neved:
 Maros . . . Maros . . .

NAGYPÉNTÉKEN.

Gondolatok egyszer is arra :
Mi lett volna, ha ti is éltek,
Ti gazdagok s ti, bús szegények . . .
Mi lett volna, ha ott vagytok akkor,
Mikor vonszolták, verték a Golgotára,
Ha szemben álltok, mikor Veronika
Kendőt szorít fenséges homlokára ;
Ha szemetek tekintetébe mélyül,
Ha fületek azt a sikoltást hallja,
Amelyben asszony szív fájdalma sírt fel,
Az édesanya felsebződő jajja . . .
Gondoltátok, mi lettetek volna
Ott gazdagok és ti bús szegények,
Kiáltozók a zord kiáltozókkal :
Feszítsék meg, keresztre feszítsétek ! . . .
Vagy siratók a titkon siratókkal,
Zokogva hulltan a kereszt tövére,
Suttogva : oh vér, piros, drága vér . . .
Boldog holnapunknak drága bére . . .

Téger Béla.

Kirándulás.

Irta: Huszthy Jolán.

Három csónak futott egymásután a nagy barna folyó közepén. Piros, kék és fehér napernyők virítottak a csónakokban és vidám asszonykacagás gyöngyözött bele az evezőcsapások harsogó, férfias ritmusába.

Šzűcs Dani, a lesült képű, tarkononyájú jegyző szuszogva törölgette végig az arcát.

— Gyurka, hé! Talán kikötnénk már — kiáltott át az első csónakhoz —, forduljatok csak neki annak a füzesnek.

A folyó kanyarulatában, a sűrű fűzfák közt mély árnyékos hűvösség csalogatott. Az asszonyok sem vágyakoztak meszebb, kicsit eltikkasztotta őket is a hőség, hisz Péterpál napja volt, az aratás első szent napja, amikor a nap bőven ontja melegét a végtelen magyar rónára.

A harmadik faluból jöttek már kora reggel óta. Elemózsiás kosarak, ötliteres demizsonok rejtőztek az ülések alatt, a vízbe mártott pokrócok között. És a keresztbe szegezett deszka-ülések felett egészséges arcok kacagtak egymásra pirosra hevülten, csillogó szemmel, az izzadság finom gyöngypermetegével, melyet szüntelenül legyezni, törölgetni kellett a kölnívízszerű zsebkendőikkel. Ez jó alkalom volt egy kis évdésre, lopkodásra, haragszomrád-képekre és mosolygó megbékülésekre. A csónakok szélén borotvált fejű gavallérok forgatták az evezőt könnyedén, mintha csak játszanának. A Tisza mentén nőtt fel valamennyi, halászó, ladikázó vakációk emlékével a hátuk mögött. Mesteri kézzel csusztatták át a csónakot az örvények felett, a vízbe bólintó fűzfák alá. Negyedóra mulva már a pázsitoson heverésztek a lustábbak és meglettebbek, a fiatalja pedig eprészni, gallyat szedni, vagy

talán éppen egy megigért és áhitott csók miatt tünt el az egymásba hajló bokrok közt.

Álló dél volt már, mire fellobbant a tűz kék füstjével, amit szeszélyesen csapott erre-arra a tiszai szél. Előkerültek a füstölt szalonnák, só, hagyma és malomkeréknyi kenyerek, melyeket a férfiak karajoztak nagy szakértelemmel. Az asszony nép meg volt kímélve most. Dévajon, gyöngéden tolták el őket a tűz mellől.

— Ne pirítsd az orcádat, kedves.

Zsírpercegés, süllő szalonnaszag és a hagyma könnyeztető aromája csapott össze a kosarak mélyéről előszedett ránított csirkék, sült kacsák és a vaniliás sütemények hideg szagával.

Piros és kék kartonruhák foltjai mozogtak a kosarak között, vagy elnyultak a töltés bársonyfűvén a napfénytől petytyezett, reszkető árnyékban.

Mariska, a Szűcs jegyző felesége összekulcsolta két kezét a térde felett és halkán, jókedvűen dudorászott. Az élesfülü kántor meghallotta a nagy zshivajban.

— Eljátszom a kedves nótáját mindjárt, nagyságos asszonyom.

Lekapta a hegedűtokot egy odvas fa ágáról és hangolnı kezdett, majd pár, rigófüttyhöz hasonló cifrázás után mélyen, érzékenyen áradt szét a nóta :

Gyere velem az erdőbe kék ibolyát szedni . . .

Mariska tágra nyitotta violaszínű szemeit. Ez a nóta a leánykorából kísérte végig, névnapok és hajnalodó május elsejék bandaszóójával, de sohasem volt még olyan érintő, lágy és szívfájdító, mint most, a sovány, izzószemű kántor vonója alatt.

Hátradőlt és felbámult az égre, melyből csak egy darab látszott, de ez a darab csupa fényesség és mélység volt a lágyan bodorodó báránnyelheőkkel, melyek nesztelenül kúsztak fent, a mérhetetlen magasságban.

Mariska lelke kiszakadt a nótaszóra a vídámságból és oda tapadt arra a kicsi kék foltra az aranyzöld lombok között. A tízévi házassélet robotja lefoszlott róla, a két gyerek, kik otthon

nyaralnak most a szülői házban, a veszekedések, amikor az ura kártyától és borgőztől kavargó fejjel jött haza éjfél után a kaszinóból, az ebédfőzés nap-nap után megújuló gondjai, a csirkék, tejessajtárok, rossz szagú cselédek, legyek ellen viselt hiábavaló háborúságok, az asszonyi élet ezer kis cülhődése, minden-minden, ami gúzsba kötötte eddig.

Most álmodozott. A malomszögi erdőről, amelyben tizenhat éves kora óta nem járt. Egy majálist tartottak ott, az egész környék odagyűlt, a kastélyból is lejöttek az urak, köztük egy gyönyörű vendégfiú, ki rögtön meglátta őt. Vele táncolt egész éjszaka, a szünetekben pedig az új nótát huzatta a fülébe, amit akkor kezdtek felkapni. Ez a nóta maradt meg az egész szép májusi álomból. A fiú eltűnt és eltűnt a gondtalan, nagyúri élet is, amit ígért, amiről sugdosott neki, mialatt zokogva szólt a hegedű mellettük. Félév múlva, — már a háború vérzivaros esztendői jártak akkor — felesége lett az urának. Azóta itt él a Tiszamentén, mint irigyelt asszony, jómódban és csendes békességben.

Valahonnan mély, tompa dörgés hallatszott.

A piroskoponyájú állatorvos felemelte a fejét. Körülkémlelte az eget, ahol már palaszürke fellegek szállottak a folyó felől.

— Halljátok? Eső lesz.

— Ne brekegj komám, — intette le a tiszteletes — mert dunsztos üvegbe zárunk.

Most újra halk fenyegető morgás hallatszott. A kántor letette a hegedűt és felfutott a töltésre.

— De bizony alighanem vihart kapunk — kiáltotta le onnan. — Észak fele nagy borulat látszik.

— Onnan nem jön eső — osztottak vele az optimisták.

De az öreg papné már aggodalmasan pakolta vissza a csirkét, kalácsot és közben csendesen sopánkodott.

— Jaj, csak siessünk akkor vissza. Ugye megmondtam, édes öregem, hogy ne induljunk el, nem nekünk való már az ilyesmi, most mi lesz itt velünk a szabad ég alatt? Lacikám, hol a poharad? Ilonka, szedd csak össze a késeket, menjünk addig, amig egészen ránk nem borul.

— Azt nem lehet, Ilonka néni — mondta a kis papleány

háta mögül a segédjegyző — ha vihar lesz, vizen a legveszélyesebb.

Most mindenki tudott egy-egy riasztó esetet csolnaksokról, kiket halálra sujtott a villám, vagy vízbe fordított a szélvihar.

A borulat pedig jött, sápadt, túlvilági cikázásokkal, melyek nyomán egyre veszesebb dörgések támadtak.

De a jegyző jókedvűen emelte magasra poharát.

— Ne féljünk. Záporosó nélkül nem is kirándulás a kirándulás. Legalább megmosdatja ezeket a szép, harmatos, gyenge orcákat — és szemével hamisan vágott a bubifrizurás tanító-kisasszony felé, nem minden célzás nélkül annak valószínűtlenül rózsás arcbőrére.

Gondtalanul ettek-ittak tovább. Mariska is közelebb húzódott a tűzhöz. Az álom elszállott már a messzi kis bárányfelhővel, mely lágyan vitorlázott kelet felé, alig sejtett gyöngé rózsafényt kapva a már délutánba hajló naptól. De nyomában jöttek, egyre jöttek a jégszínű felhők észak felől és alattomosan gyülekezni kezdtek a nap körül.

Egyszerre elsötétedett az ég és a hamuszürke világban irtózatossá villámlás cikázott át. Ugyanekkor felzúgott a szél a folyó felett és marokra kapta a zsarátnokot. Ez már nem volt tréfa. A férfiak felugráltak és a töltésre szaladtak, hogy átkémleljék a vidéket.

A falu messze volt, legalább is félóra járásnyira. Fedél nem volt más közel, csak a töltés tulsó oldalán egy urasági lak gögös dupla teteje. Az eső pedig már eleredt nagy, ritka cseppekben és hangos csörgést vert a bokrok közt.

A jegyző a fejét vakarta.

— A fene ismerős ezen a környéken. Mindegy na. A fejünket csak nem harapják le, ha egy kis fedelet kérünk. Rakjátok csomóba a kosarakat és gyerünk.

A fenyőkkel szegett kerti úton már porzott a hátukon az eső. Lihegve rontottak fel a széles kőkockás verandára. Az ajtók zárva voltak, csak nagysokára jött elő egy zöldruhás, fényesgombos inasformájú ember.

— A gazdám nincs itthon — mondta a főúri szolgálak arrogáns gögjével.

De a markába nyomott borraivalók csakhamar megenyhítették.

— Tessék beljebb fáradni — tárta ki előttük az ajtót.

Óriási, vadászaggancsokkal díszített hall után pompás termek következtek. A papból, jegyzőkből, tanítókból álló kis csoport észrevehetően megcsendesedett e derűs, főúri, nyugodt pompa láttán, mely oly mérhetetlen messzeségben van az ő pipafüstös, rongypokrócos, meszelt szobáiktól. Arcuk olyan lett, mint a múzeumjáróké: álmélkodó és ünnepélyes a falnagyságú gobelinképek, perzsák, hatalmas szekrények és faragott hátú régi karosszékek között.

Kint bőven zuhogott a meleg nyári eső. Cikázások és dörgések követték egymást viharzón, hogy aztán szétszakadjon a szürke kárpit és előragyogjon az ég mély kék sugárzása, mely legvidámítóbb látvány a világon.

A kirándulók megkönnyebbülten ugrottak fel a könyvtárszoba asztala mellől. Szép, szép ez a főúri világ, de az Isten szabad napja mégis csak szebb odakint, ahol nem kell szordínót tenni a szavakra és szüntelenül azt nézni, hogy ugyan hova is lépjen az ember a sáros cipőjével.

A kerti fák alatt már nótára gyujtottak és tarka csoportjuk csakhamar eltűnt a töltés mögött. Észre sem vették, hogy valaki hiányzik közülök. Hogy a szőke, violaszemű Mariska ottmaradt tompa álmodozásban egy fotelben az ablak mellett és egészen megfeledkezett arról, hogy neki is mennie kellene a többiek után.

Olyan volt most, mintha az eddigi lénye kilépett volna önmagából, mintha az eddigi életét csak álmodta volna. A valóság ez a kastély, ez a szoba, ez a kert, melynek kábító illata beárad az egymásra hajtott ablaktáblák között. Ez az illat is, bár soha nem érezte, olyan ismerős. Igen, az olajfák most virágzanak és a hársak, távolról az ecetfa nehéz szaga áramlik és itt, közvetlen az ablak alatt rózsák nyílnak, melegillatú, nagy vörös rózsák.

Egy könyv volt az ablakpárkányon, lapozgatott benne, aztán olvasni kezdte, kényelmesen, az otthon biztosságában elomló csendes lélekkel. Majd a szobát nézte újra, a sötét

masszív bútorokat, a beépített szekrényeket, melyeknek üveg-lapján át könyvek nagy, aranyozott sarkai csillogtak.

Kissé elkábult már a csendben, melyben lassan tölték egymást a percek. Semmi motozás nem hallatszott körülötte. Csak messzi hangok, amint kószán erre hozta őket a szél. A hegedű cincogott a töltésen túl és egy szekér álmos zörgéssel haladt el valahol, majd tompa zúgás jött messziről, mintha a vihar utójátéka lenne, de mégsem az, mert gépszerűbb és erősebb. Talán autó — gondolta szórakozottan és behunyta a szemét.

Most ajtónyitás hallatszott és léptek, mintha erre jönne valaki. Mariska azonban nem mozdult. Lustán, elnyújtózva hevert a nagy fotelben és várta, hogy az inas átmenjen a szobán. De a léptek megállottak az asztal mellett. Aztán tétovázóan jöttek közelebb.

Az asszony felnézett. A következő pillanatban fel akart ugrani, hogy meneküljön, de aztán mégis zavartan, mosolyogva ülve maradt. Akit ő az inasnak gondolt, az a kastély gazdája lehetett, legalább is úgy látszott öltözetén és a tartásán, mely természetes és nyugodt lett már a meglepődés első pillanata után.

— Álmodom talán — mondta és közelebb lépett. — Egy szépséges asszony a házamban, kezében a legkedvesebb könyvem és engem vár.

A hangja zengő volt, mély és meleg bariton, végigborzolta az asszony idegeit. Akaratlanul ült ott tovább és engedte, hogy megfogja a kezét és rálehelje az udvariasság és hódolat gyöngéd csókját. Ilyet még nem kapott soha, csak a falusi urak borostás szája cuppantott nedves csókokat erre a kissé eldolgozott, de mégis puha és formás kézre.

— A nevét szeretném tudni — mondta a férfi és kezét még mindig fogva tartotta.

— Máriának hívnak. — Mariska maga is meglepődött a saját hangján, mely egészen más lett, mint rendesen.

— Igen. Én pedig István vagyok — szólt a férfi és leült a másik fotelbe.

— Ezt vártam mindig — mondta és szemében csillogott az öröm, — erre gondoltam éppen most, mikor jöttem egyedül a

gépemmel, hogy mi lenne, ha az én nagy, magányos házamban egy asszony volna. És most itt van. A csodák órája ez. Érzí ezt, Mária?

Közelhajolt és éles szemmel nézte Mariskát. Tekintetének ereje lankasztó volt, mintha bűbáj jönne belőle, mely a szokatlan helyzetet érthetővé teszi és megsemmisít minden ellenállást. Mariska, aki már újra a menekülésen gondolkozott, csak visszahanyatlott. Arca visszasüppedt az árnyékba és olyan lett, mint a sötét ablaküvegen visszaverődő képmás, de éppen ezért valami csodálatosan finom és természetfeletti.

A nap lassan csúszott át a ház túlsó oldalára. Lágy, zöldszínű árnyékok lappangtak be a kertből és néha a jóillatú meleg, nedves szél, mely kacéran lebegtette meg az asszony haját. Ez jól esett most és jól esett a férfi halk udvarlása, az elhallgatások és az összefüggéstelen kedves szavak, melyek körülbecézték, hogy szinte megrezsent tőlük, mint puha, édes csókoktól. Nem, ilyesmiben nem volt még része soha. Ő nem ismerte a beszélgetésnek eme csodálatos bensőségét és báját, mely két embert összekapcsol az ismerkedés szikrázó, könnyű izgalmában.

A férfi most cigarettás dobozt nyújtott felé.

— Gyujtson rá. Ez nem erő. Olyan a füstje, mint az ámbra.

És Mariska, ki polgárista kora óta nem cigarettázott, most természetes mozdulattal tartotta a cigarettát a gyújtó fölé. Egy szippantás után nekibátorodva könyökölt a fotel karjára. Arcán a játékos ingerkedés hulláma futott át, amint oldalt hajtott fejjel, a kék füstfelhő mögül nézett vissza a férfira.

— Nem is kérdezte, hogy mit kerestem itt.

— Nem. Mint ahogy nem kértem a virágot, amit a szél fúj be az ablakon, vagy a márciusi napfényt, amikor legelőszőr süt be hozzám. Csak örülök neki, mint ahogy örülök magának is.

— És hátha tolvaj vagyok? Hátha azért lopóztam be, hogy elvigyek innen valamit?

— A szívemet — mondta a férfi és szeme fellobbant a homályban.

— Ó — retirált meg Mariska riadt nevetéssel. — Hova

gondol? Engem a vihar vert ide a többivel együtt, de azok lent vannak már a folyóparton. Én itt maradtam — tette hozzá zavartan védekezve — egy kicsit gyönyörködtem. Sose láttam még ilyen szép szobát és ennyi könyvet.

— Jöjjön — mondta a férfi — megmutatom a legszebbet, ami ott van a hálószobám szomszédságában. Selyemtapétás puha asszonyfészek, a szekrényekben ruhák, fésűk és ékszerek, mindent megtalál, amire szüksége lehet. Jöjjön — sugta lázzal és megragadta az asszony kezét, — a szoba üres és gazdátlan most, éppen, mint a szívem és arra vár, hogy valaki elfoglalja. Sűrgetően vont a asszonyt maga után. De Mariska egy lépés után megtorpant. Az ablakon át meglátta az urát, amint a kerti útra kanyarodik és sebesen jön, mialatt tarkóját törölgeti zsebkendőjével.

És egyszerre meghallotta a hegedűszót is, amely most már csárdást cifrázott és jókedvű férfihangok ikurjongatása kísérte. A bűvölet elszállott egy pillanat alatt. Kijózanodott. Hogy jutott el ide ő, az egyszerű asszony, akit két gyerek vár otthon és a nagyudvaros fehér ház, melynek ő a rendbentartója és parancsolója. Holnap az aratóknak kell már főzni kint a nyári konyhán és délután alvás helyett a szöllőben szedik le a spanyolmeggyet. A kacsák is tépésre várnak, aztán jön a barack, a ringlótt... Behuny a szeme előtt a spájpole üres üvegeinek végtelen sora vonult el. Majd a két gyerek kopaszranyírt cigányfejével, az ebédek és vacsorák hosszú lánc, mely fogva tartja őt. Hiába, az élet mégis csak az. Ez pedig, ami itt van most, egy káprázat, egy álom, egy percig tartó széldület, melyből, szerencsére, éppen idejében ocsudott föl.

Letette a cigarettát és karját szelíden kivonta a férfi kezei közül.

— Mennem kell — mondta — az uram keres már.

Kimutatott az ablakon át az útra. A férfi szeméből ellobbant a tűz. Megnézte a másikat, aki loholva jött már, térdnadrágban, gömbölyű, jóltáplált alakjával. És utána megnézte az asszonyt is, ki most már szélesre tárta fel az ablakot és úgy kiáltott az urának.

— Dani, Dani, itt vagyok.

A hangja éles volt és az arca is egészen megváltozott a

világosan. Eltűnt róla minden, ami sejtelmes és izgató volt eddig. Szemében kialudtak a lilaszínű parazsak és lám, így az erős fénynél már látszanak is a ráncok és azok a lefelé futó lehelletnyi süppedések, amelyeket a kicsinyes, szürke, csillogás nélküli élet nyom rá a női arcokra. Egészen hétköznapi asszony, mit akart ő ezzel?

— Isten vele — mondta most sietve Mariska. — Nem, ne kísérfen ki. Nem akarom, hogy az uram meglássa és még valami rosszat gondoljon.

Kiszaladt és egy perc múlva már a kertben volt az ura mellett. Karját a karjába öltötte és félig a kastély felé fordulva, látszott, hogy mentegetőzve magyarázkodik. Aztán megindultak a töltés felé. Az asszony világos ruhája még idevillant a fenyők közül, majd egy percre rá a töltésen lobogott könnyű fodraival, mintha egy báránnyel szállott volna le a ragyogó kék égről. Az énekhangok most harsogó éljenzésbe csaptak. Mariska egy pillantást vetett még a kastély felé, aztán leszaladt, eltűnt a töltésről.

Onnan a nyitott ablak homályos négyszögéből a magányos férfi hosszan nézett utána egészen sötét estig, amikor már az utolsó énekszó is elhalóan úszott erre valahonnan a Tisza messzi kanyarodójától.